

ЦЕРКВА
і
НАРІД

“ЦЕРКВА І НАРІД”

український православний місячник.

Видається з благословення
ВПреосящ. Архієпископа Мстислава.

Редагує Колегія
на чолі з І. Ф. Власовським.

Адреса Редакції і Адміністрації:
101 Cathedral Ave., Winnipeg, Man. Canada.

Передплата:

На рік в Канаді	\$5.00
„ поза Канадою	\$5.50
Окреме число в Канаді і поза нею50

THE CHURCH AND PEOPLE

Ukrainian Orthodox Monthly.

Published under the auspices of
Archbishop Mstyslaw.

Edited by Editorial Committee,
headed by I. F. Wlasowsky.

Address: 101 Cathedral Ave.,
Winnipeg, Man., Canada.

Subscription

One year in Canada	\$5.00
One year in Foreign Countries	\$5.50
Single Copy50

ВІД РЕДАКЦІЇ

Редакція місячника “Церква і Нарід” поставила своїм завданням послужити, оскільки стане в неї духовних і матерьяльних спроможностей, великій справі збереження, поширення й поглиблення християнських ідей то ідеалів прадіднього нашого українського православія посеред усіх українських православних осередків в Старому й Новому Світі, прагненням яких є утворити одну Незалежну Українську Православну Церкву.

Свідома великих труднощів взятого на себе завдання, редакція звертається до Преосвященних Владик, Всечесних духовних Отців, п. п. професорів, письменників, церковних діячів і до всього українського православного загалу по цей бік “залізної завіси” — з горячим закликком допомогти цьому святому ділу, хто чим може, а саме:

1. Літературною співпрацею, надсилаючи статті богословського, церковно-історичного, канонічного, релігійно-філософського характеру, проповіді, оповідання і поезії на релігійно-моральні теми і т. п.

2. Дописами і листами з місць про церковне життя православних українців та його потреби.

3. Здоровою критикою і добрими порадами щодо поліпшення видання в цілях, духового задоволення вірних.

4. Ширенням місячника, придбанням для нього передплатників та збіркою пожертв на цілі його зміцнення і розбудови.

Редакційна Колегія

ЦЕРКВА І НАРІД

УКРАЇНСЬКИЙ ПРАВОСЛАВНИЙ МІСЯЧНИК

Ч. 1-2.

КВІТЕНЬ-ТРАВЕНЬ, 1949.

РІК I.

**Високопреосвященніший Владика
Митрополит ПОЛІКАРП,
Голова Св. Собору Єпископів і Синоду
УАПЦеркви на еміграції.**

Великоднє Послання

ВИСОКОПРЕОСВЯЩЕННІШОГО
АРХИЄПІСКОПА МСТИСЛАВА

Смиренний МСТИСЛАВ,

з ласки Божої Архiepіскоп Вінніпегу і всієї Канади, Всечесному Духівництву і Боголюбивим Вірним Української Греко-Православної Церкви бажає радості в День Воскресення Христового.

ХРИСТОС ВОСКРЕС !

Улюблені Мої !

Ще вчора в скорботі стояли ми біля Господнього Гробу, а сьогодні пісня про Воскресення Христа лунає в християнських святинях світу.

Скрізь, де людина живе вільним життям, несеться сьогодні переможний і пориваючий спів: “Христос воскрес із мертвих, смертю смерть подолав”, — а після нього лунають взаємні привітання: “Христос Воскрес! — Воїстину Воскрес!”

У цьому співі й привітаннях чується радість з довершеного нашого духовного спасіння, а разом і поборююча усі перепони віра в краще майбутнє цілого людства й кожного з нас. У цьому співі звучить надія і сяє переконання в надходячу обнову життя, бо . . . не скрізь сьогодні людство співає пісню перемоги.

Не лунають сьогодні Великодні пісні й привітання на землях нашої Страдниці-Батьківщини, що ще не перебула свого страсного тижня, що ще далі несе свій тяжкий хрест та прямує до своєї Голгофи. Так само не чути цих співів скрізь там де, так як і на Україні, панує досі ворог Вічної Правди, який страхом і знущаннями прагне вирвати з людської душі віру в Єдиного Великого Творця вічної радості. Скрізь там панує сьогодні смуток, скрізь там летиться кров невинних мучеників, скрізь там чути плач матерей і крик розпачі.

Свідомість цього смутку й розпачі, що обхопили велику частину людства, невимовним тягарем лягає й на серця всіх нас, що не втратили звязку з джерелом вічного буття — Отцем Небесним. Ця свідомість пригнічує нас і у Великий День Воскресення.

Однак безмежно сумні події в житті сучасного нам світу й в житті українського народу не повинні приглушувати Великодньої радості правдивого християнина, бо ж сам Христос, Своїм життям, показав нам, що руїна, знущання й смерть не є вічні, що над всіма ними перемагає світлосяйний День Воскресення.

Христос Воскрес — буде й наше воскресення! Буде наша радість! Яке б сучасне не було тяжке, наша пісня — пісня перемоги. Зрив до кращого майбутнього, а не падіння; життя, а не смерть! Нам сповіщено правду про вічне життя, правду про загальне воскресення людей, про перемогу Спасителя над смертю. Радіймо ж цією вісткою, а одночасно

зміцнімо в наших душах віру в оновлення правди серед людей на землі, в припинення тяжких досвідів, у спокій, добробут й благовоління всього світу. Цю віру поєднаймо з непереможним змаганням до загального відродження, до наближення того дня, коли одними устами і одним серцем оновлене людство буде купно славити Воскресшого Сина Божого.

Але, щоб наша віра й наші змагання не були порожні, — розпочнімо від оновлення самих себе, бо, чим більше буде серед нас відроджених й міцних у вірі, тим ближчою буде перемога Правди над злом, тим ближчим буде до нас день загального воскресення гріхами обтяженого світу.

Духовне відродження рівнож конче необхідне нам, як українській національній спільноті, бо серед нас ще чимало отих, що живуть і діють лише і тільки в угоду собі, що забули Закон Божий і втікали від своєї душі, отого найдорожчого скарбу, яким Господь одарував людину. Допомогти цим, нашим братам, відродити в собі образ Божеської природи-повинно стати нашим найвищим обов'язком, обов'язком, який ми добровільно візьмемо на себе в цей радісний й оживляючий День Христового Воскресення.

Господь покликав світ до оновлення словом: "Радуйтеся!" (Мат. 28, 9). Це було Його перше слово, звернене до Мироносиць. Перейміть же цим закликом і ми та в цей Великий День повними радості грудьми возвеселімся співаючи: "Воскресення День! Просвітіть нас величним святом й один одного обнімемо, назовем братами, й тим, що ненавидять нас, все простімо задля воскресення і так купно всі заспіваймо: Христос Воскрес із мертвих, смертю смерть подолав і тим, що у гробах, життя дарував". *Амінь.*

+ МСТИСЛАВ,
Архієпископ

Дано в Богомбережнім місті Виннипегу, року від народження Ісуса Христа 1949-го, в День Його преславного Воскресення.

"Як будете в церкві на 12 євангеліях, слухатимете Слово Боже про Страсті Христові, — як будуть носити святу Плащаницю біля церкви, — як співатимуть радісне "ХРИСТОС ВОСКРЕС", — згадайте про мучеників України.

Згадайте про всіх, кого розстріляли большевики; згадайте й про тих, хто з зброєю в руках боронив нашу Рідну Землю від Московських катів й своїх іуд-запроданців; згадайте й помоліться за них!

Не за горами кари час! Воскресне наша Україна, скине з себе московсько-большевицьке ярмо. Не забувайте про мучеників і праведників наших. Не забувайте про невинну кров і готуйтеся до помсти над ворогами, що не дають жити нам по людському!"

Страшний Тиждень, 1926 р.

С. ПЕТЛЮРА.

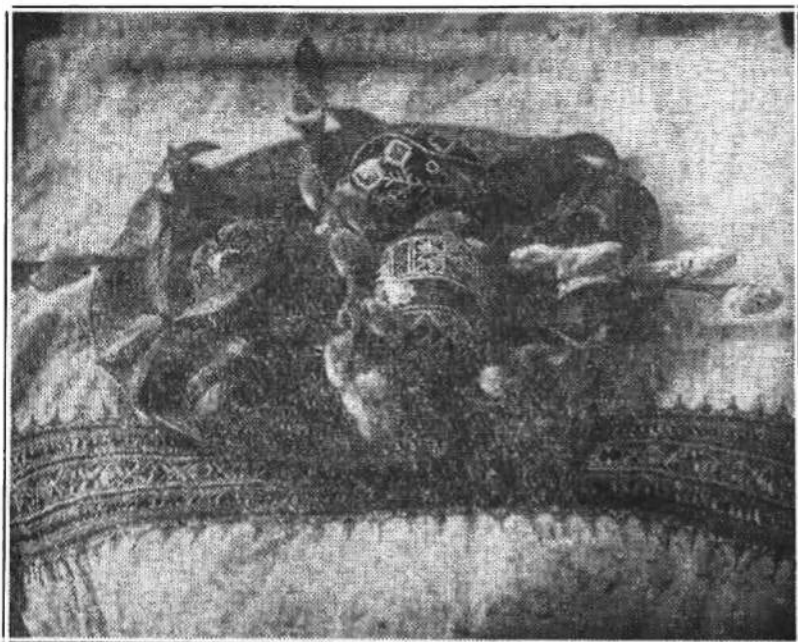
ВЕЛИКОДНЕ СЛОВО

СВЯТОГО ОТЦЯ НАШОГО, ВСЬОГО СВІТУ УЧИТЕЛЯ І СВЯТИТЕЛЯ ІОАННА ЗОЛотоУСТОГО, АРХИЄПИСКОПА ЦАРГОРОДСЬКОГО.

Чи є хто побожний, чи є хто до Бога прихильний серед нас, хто б не втішався з духовної насолоди цього пресвітлого, урочистого свята — свята розплати Божої за нашу працю Йому. Бо сята Христова Церква, — це є Божа нива, Божий виноградник, а ми, всі вірні, — є слуги Божі, що стали до праці на Божій ниві, в Його святому виноградникові. І от сьогодні день розплати Божої за нашу працю. Приходьте ж усі одержувати нагороду. Хто з нас був слугою найбільш підданим Богові, нехай тепер найбільше втішається радістю Господа свого. Хто працював для Бога самовіддано — і в біді, і в нужді, нехай отримає сьогодні відповідну нагороду. Хто з першої години свого життя, щобто з малку для Бога працював, нехай одержить сьогодні платню, що заробив. Хто по третій годині свого життя — вже лише дорослим — став до Божої праці, і той нехай дякує Богові й радісно святкує. Хто по шостій годині — перед полуднем свого життя — надійшов працювати в Божий виноградник і той нехай не має ніякого сумніву, бо йому ні в чому не буде відмовлено. Кого лише десята година, — щобто старість, або недавня пригода заставила вдатися до Бога в Його виноградник, і той нехай в нічому не сумнівається, нічого не боїться, бо в'н нічого не втратив. Навіть той, хто тільки наспів на одинадцятую годину — тільки що звернувся до Бога, — і той нехай ні трохи не боїться, що запізнився. Бо наш володар Господь — Він до всіх милосердний, Він приймає й останнього, як і першого, задовольняє й того, що прийшов і після одинадцятої години, як і того, що з самого ранку працював, і останнього Він милує й першого цілком заспокоює . . . й того щедро обдаровує й цьому все віддає; і працю приймає до уваги, але й добрі наміри з приємністю винагороджує, й діла шанує й щирі бажання хвалить . . .

Отже, увійдіть всі у радість Господа свого: і перші й останні прийміть однакоvu нагороду. Багаті й убогі вкупі святкуйте. І щирі й байдужі цей день вшануйте. І ті, що постили, і ті, що не постили, веселіться сьогодні. Господня трапеза готова: всі задовольняйтеся. Теля, як для розпутного сина Отцем його, вгодоване: ніхто нехай не виходить голодним. Всі відживляйтеся святом віри, всі одержуйте насолоду з багатства Божої любови. Ніхто нехай не плаче від бідности, бо для всіх відкрилося царство. Ніхто нехай не засмучується гріхами, бо прощення засяло всім з гробу. Ніхто нехай не боїться смерті, бо смерть Спасителя всіх нас визволила. Переміг її Той, Кого вона взяла, полонив пекло Той, що зійшов до пекла: Він засмутив його, коли воно приняло тіло Його. І це передбачив пророк Ісаія, коли виголо- сив: пекло, каже, засмутилось, коли зустріло Тебе в собі (Іс. 14, 8).

Засмутилось, бо вже скасоване, засмутилося, бо вже зневажене, засмутилося, бо смерть на нього прийшла, засмутилося, бо вже усунуто, засмутилося, бо вже звязане. Приняло воно тіло, а знайшло Бога, приняло землю, а зустріло небо, приняло те, що бачило, а здобуло те, чого не сподівалося. Смерте, де твоє жало? Пекло, де твоя перемога? (Кор. 15, 55). Воскрес Христос — і тебе скинуто. Воскрес Христос — і впали демони. Воскрес Христос — і радіють анголи. Воскрес Христос — і життя перемогло. Воскрес Христос — і жодного мертвого вже нема в гробі. Бо Христос, воскресши з мертвих, став початком воскресення всіх померших. Йому ж слава й держава на віки вічні. *Амінь.*

На згадку про Великдень у Рідному Краю. Яворів коло Львова. 1944 рік.

З ВЕЛИКОДНИХ ПІСНОПІНЬ

Воскресення день — просвітїмось, люди. Паска Господня Паска, бо від смерти до життя й від землі до неба Христос Бог перевів нас, що пісню перемоги співаємо.

Очистьмо почування й побачимо Христа, що сяє неосяжним світлом воскресення, й перемогу оспівуючи, ясно почуємо, як Він промовляє: Радуйтеся!

Раніш світанку вставаймо, і замість мира пісню Владиці заспіваймо, і побачимо Христа, Сонце правди, що життя всіх освітлює.

Спасе мій, жива і, як Бог, незвичайна жертва, з волі Своєї Сам Ти Себе привів до Отця і, воскреснувши з гробу, воскресив із Собою весь рід людський.

Архипастирський Лист

ДО РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ Й СПІВРОБІТНИКІВ
МІСЯЧНИКА "ЦЕРКВА І НАРІД"

Все зростаюче розселення нової української еміграції накладає на Українську Православну Церкву нові й відповідальні обов'язки.

Як досі, найбільше нових емігрантів прийняв американський континент, а через це — справа обслуги вірних нашої церкви на цьому терені набирає спеціальної ваги. Як же представляється стан релігійної обслуги того терену на сьогодні?

Отож, оскільки на теренах Північної Америки православний українець знайде вже зорганізовану Українську Православну Церкву, остільки на теренах Південної Америки він не зможе мати належної обслуги своїх релігійних потреб. Щоправда, організацію Української Православної Церкви на теренах Південної Америки вже започатковано, одначе ще далеко до її завершення. Як досі, зорганізоване церковне життя існує лише в нечисельних місцях більшого скупчення нашої еміграції, як Буенос Айрес в Аргентині, Курітіба в Бразилії й Каракас у Венецуелі, але Парагвай, Чіле й Перу досі не мають православних українських священників.

Однак, і в Аргентині, і в Бразилії, а навіть в Канаді й в ЗДА, не кажучи вже про Парагвай, Чіле й Перу, — велика кількість нових емігрантів оселяється самотньо, серед чужого людського моря, дуже часто в великій віддалі від заселених місць. В таких умовах релігійну обслугу розсіяних людей не в стані належно забезпечити навіть вже існуюча в деяких державах Українська Православна Церква.

З цього невідрадного стану, як вже стверджено, прагнуть скористати чужі релігійні організації. Зокрема велику активність в цьому напрямку виявляють вони в державах латинської Америки, де, використовуючи тяжке положення новоприбувчих, стараються відірвати їх від Рідної Церкви.

Охоронити православного українця від цих зазіхань і зміцнити в ньому вірність Українській Православній Церкві зможе лише постійний з ним зв'язок, найбільш досконалою формою якого в цих умовах може бути лише і тільки друковане слово. Існуючі на американському терені православні українські видання призначені лише для обслуги вужчого терену, переважно вірних однієї Церкви в одній державі, а тому вони не в стані належно і всебічно задовольнити самотнього емігранта в Перу, Парагваю чи Чіле. Окрім того, наявність серед теперішньої еміграції поважного числа людей, що понад 25 років змушені були жити в атмосфері безбожницького режиму СРСР, вимагає окремого підходу для зміцнення відроджених у них релігійних почувань.

Оце ті причини, що змусили мене взяти на себе труд і обов'язок приступити до видання місячника "Церква і Нарід", а Вас, розсіяних по цілому світі запросити до співпраці в ньому.

Напряма і завдання "Церкви і Нарід". Отож, за початкові завдання вважаю: посилити в православному українцеві на чужині його релігійну свідомість, зміцнити в ньому вірність і любов до Рідної Церкви та всебічно обслужити його релігійні зацікавлення. На чолі дальших ставлю: об'єктивну, уважно перевірену інформацію про релігійне життя світу, християнського взагалі, а життя Української Православної Церкви, зокрема.

Далі вважаю, що для зміцнення релігійної свідомості — треба відкрити перед читачем скарбницю творчості Святих і Богоносних Отців й Учителів Вселенської Православної Церкви. Щоб посилити вірність і любов до Рідної Церкви — треба допомогти йому пізнати велику роль Української Православної Церкви, що її вона мала на протязі цілої історичної минувшини нашого народу. За дальше дуже важливе завдання нашого місячника рахую: допомогти читачеві усвідомити шкідливість матеріалістичних теорій, втіленням яких на сьогодні являється комунізм. Для досягнення цього, треба уважно і своєчасно інформувати його про всезростаючий наступ атеїзму і комунізму на сучасне християнство, а одночасно вказувати на ті засоби, що їх повинно християнство вжити для своєї оборони. На чолі тих засобів висунути: взаємну толеранцію між окремими християнськими віровизнаннями та координацію їх сил на спільному відтинку оборони, а на українському,—об'єднання всіх православних українців поза Україною в одну Православну Українську Автокефальну Церкву з єдиним авторитетним Духовним Провідником-Митрополитом, всіма православними українцями соборно визнаним і всіма ними шанованим.

Коли всім цим проблемам "Церква і Нарід" присвятить належну увагу, я певний, — тоді наш місячник виконає велику й корисну службу Богові, Його Св. Українській Православній Церкві, всьому українському народові й цілому християнству.

Успішного виконання цих завдань я й бажаю Вам від щирого та люблячого Вас серця. Щастя Боже !

— *Архисуперник МСТИСЛАВ.*

Хоч і у гроб увійшов Ти, Безсмертний, але зруйнував пекельну міць, і воскрес, як переможець, Христе Боже, промовивши до жінок: "радіуйтеся", і подаючи Твоїм апостолам спокій, даруєш грішним воскресення.

Богомудрі жінки з миром до гробу Твого, Спасе Христе, поспішалися, але Кого вони, як мертвого із сльозами шукали, Тому з радістю, як живому Богові, вклонилися і Паску таємну твоїм ученикам благовістили.

СЛОВО В НЕДІЛЮ СВ. ЖОН-МИРОНОСИЦЬ

Всі ми християни невимовно радіємо в ці дні, коли то наша Церква згадує й прославляє дії Воскресення Христового, цього найбільшого нашого Православного Свята, “празника празників і торжества торжеств”, радіємо, бо Христос воскрес, смерть переміг, двері раю нам відкрив і життя вічне дарував. Радіємо всі, але найбільш повинні радіти жінки й то особливо в цю неділю, присвячену пам’яті св. *Жон-Мироносиць*, що про них оповідає сьогоднішнє Євангеліє й що їх сьогодні наша церква в своїх молитвах і піснях величає-вихваляє.

Мироносиці — це ті, як каже св. Кирило Єрусалимський “славні та мужні жінки, ще перші прийшли до гробу й шукали воскресшого Христа”, це ті жінки, що такі були віддані Божественному Вчителеві, були такі вірні Йому в своїй любові й виявили таку відвагу в часі Його страстей. У св. Євангелії записані імена оцих побожних жон-мироносиць: Марія Магдалина, Марія Яковава, Саломія, Іванна та інші. Вони радо ходили за Ісусом, слухали Його божественних слів, вони були при скопленні Його, супроводили Його в дорозі на Голгофу; вони були там, коли Він розпятий терпів муки на хресті, при похороні “дивилися, де Його ховали” й бачили вони “як покладено Тіло Його”; ще в п’ятницю “наготовили пахоців і мира”, намастили тіло Улюбленого Учителя, — звідцільа й пішла назва “мироносиці”. Можемо представити собі, що діялось в їхніх душах, як глибоко переживали вони ці події. Жаль стискав їхні серця, туга не давала їм спокою . . . В неділю рано вранці вони вже поспішали до гробу й для них великою журбою було, як то вони, слабосилі жінки відваллять великого каменя від могильних дверей, і яке ж їхнє здивовання було, коли вони, прибувши до гробу, побачили, що камінь вже відвалений, жах охопив їх . . . Коли ж від юнака-Ангола, що був при гробі, почули: “Не жахайтесь . . . Розпятий Ісус Назарянин воскрес . . .”, трудно їм було повірити, таке це було для них дивне та несподіване. Радості ж їхній не було меж, коли Він Сам, їхній улюблений Учитель, явивсь їм і промовив до них “Мир вам”. Які щасливі вони були!

Вони перші — як би в нагороду за їхню любов і відданість — побачили Його по воскресінні, вони перші поклонились Йому й цілували пречисті ноги Його, вони удостоєні були — повідомити інших, а в першу чергу Апостолів, — про цю подію. “Ідіть, повідомте братів моїх”, сказав їм воскресший Ісус.

“Ідіть, повідомте братів моїх”, — цими словами Господь Ісус Христос поклав велику місію на жон-мироносиць, а через них на всіх жінок-християнок, а в тім і на вас, улюблені сестри — і до вас переважно оце пастирське слово. Жони-мироносиці перші рознесли вістку про найважнішу подію — Воскресення Христове, що є основним каменем нашого спасіння.

Цю високу місію апостольства церква християнська перенесла на всіх жінок-християнок, яко перемниць св. жон-мироносиць.

Жінка своєю вдачею, всією своєю природою, своєю психічно-фізичною структурою — є тою істотою, що так легко приймає до свого ніжного й чулого серця все, що є знесле й досконале, й тому так захоплювались наукою Ісуса Христа й такими ревними послідовницями Його стали жони-мироносиці, такими виявляли себе жінки-християнки впродовж віків, такими повинні виявляти себе жінки й в теперішні часи.

Жінки найперше відчули на собі весь благодіючий і животворчий вплив християнства, бо це останнє стільки принесло благодатей жіноцтву. І дійсно за поганських часів жінка була невільниця — її поневіряли, безчестили, продавали, били, катували чоловіки, що жили в багатоженстві. За Христовою наукою — жінка, ця колишня рабня, зробилась царицею, а її найкращим скипетром стали-лагідність і терпеливість. “Мужі, любіть своїх жінок, як Христос полюбив церкву” — кличе св. Ап. Павел мужів; високо піднесено вагу й нерозривність подружжя — “що Бог злучив, чоловік не сміє розділювати”, говорить Ісус Христос (Мф. 19, 6). Ап. Павел говорить про подружжя, що це “тайна велика”. Християнство піднесло становище й гідність жінки, що стала рівноправним членом родини; — жінка в подружжі поставлена між чоловіком і дітьми, вона посередник любови й миру, вона будівничий домашнього вогнища.

Жінки перших віків християнства власне так розуміли своє високе завдання й призначення. Вони стали апостолами нової віри, вони зі свого домашнього вогнища творили “домашню церкву” і це була найкраща школа для дітей, бо тут ці останні навчалися теплої віри та любови до Бога й всіх християнських чеснот. Християнські жінки відзначалися своєю високою моральністю, перед їхньою душевною красою схиляли голови навіть погани. Ліваній так висловлювався про Анфісу, матір св. Іоана Золотоустого — “О, якої високої моралі бувають жінки в християн!” І ці жінки матері найперше піклувалися вихованням дітей. Такою була й Нона, мати св. Григорія Богослова, — Мокрина, бабця св. Василія Великого. Вплив матерей був дуже великий, виховували вони дітей в страхі Божім, глибокій вірі в Бога й безмежнім відданості своїй вірі, і з дітей їх виростали відважні визнавці своєї віри, що радо йшли на муки за віру в Ісуса Христа разом зі своїми батьками й матерями. Багато, багато можна було б навести таких прикладів — з життя святих! А тут ми згадаймо хоч би — св. Софію й її доньок свв. Віру, Надію й Любов. У 137 році, у часі страшних переслідувань християн, — мати з своїми донечкам, молячись: “Господи, не залиши нас, але Сам поможи нам”, не злякались мук, не злякались смерти — пішли на суд, мужньо визнали на нім свою віру. Дітям-дівчаткам були відсічені голови, а Мати, що змушена була перенести цю найстрашнішу з тортур-видовище мук і смерти своїх дітей, — на третій день по цім упокоїлась вічним сном.

Не менш зворушуюча й потрясаюча смерть свв. Великомучениці Варвари й св. Катерини.

Гарні приклади до наслідування для вас, жінок, знаходимо у св. Письмі Старого Заповіту. Ревека, дружина Ісаака, нехай служить вам за взірець доброї, услужної, чесної та вірної жінки! Руть — за взірець доброї невістки, відданої своїй свекрусі!

Жінка-патріотка — це відважна Юдит, що врятувала свою країну від асирійських ворожих військ! Гарна тілом і душею Сусана — це взірець дівочої чесноти, невинности! А з поміж них усіх — це Матір сімох синів Макавейських. Вона заохочувала своїх синів — бути вірними законіві Мойсеевому — сини загиули й вона з ними!

З нашої історії — нехай світить вам своїм прикладом мудра княгиня св. Ольга, така вірна своєму чоловікові кн. Ігореві й така сердечна й ніжна в стосунку до свого сина кн. Святослава.

Нарешті звернімося ще до нашого письменства, в нім, в нашого Шевченка, в його 'Неофітах', в цім образку страждань перших християн за свою віру, захоплюємося ми несмертельним образом Алкидової Матері, що мужно перенесла мученицьку смерть свого єдиного сина й його "нові слова, слова правди в живу душу прийняла й на торжища й в чертог понесла".

Ось такі досконалі приклади дає нам Св. Письмо, Історія Церкви, наша історія й наше письменство. Учімося з них — навчайтесь, до сердець своїх приймайте найперше ви, жінки-християнки!

Весь культурний світ в травні, в дні свята Матері, висловлює свою пошану й подяку всім жінкам-матерям. І наша Церква зносить молитвня, щоб Господь Бог беріг вас, матері-християнки, і благословив вас, а разом з цим Матір наша Церква нагадує вам про' ваші обовязки в стосунку до неї, нагадує вам, що при теперішніх обставинах нашого життя — у ваших руках релігійне й національне виховання дітей. Так, у школах, рідко де вчать нашої релігії, діти не завше можуть користати з науки, що подається в наших церквах у часі Богослужень, тільки ще в недільних школах, де вони можуть вчитися й своєї рідної мови й своїх молитов. Молодь наша забуває про церкву, все більша й більша небезпека загрожує нашій вірі православної й нашому народові з боку тих, що й Бога не визнають і на службу іншим народам, нашим ворогам ідуть.

Матері-християнки, ви улюблені сестри, перейміться ж свідомістю того, які великі завдання перед вами, яка ваша висока місія, яка ваша відповідальність перед Богом, церквою й народом в теперішні часи. Творіть в своїх вогнища родинних правдиву християнську атмосферу, плачуйте й плекайте наші такі гарні церковно-релігійні традиції, ваш обовязок як жінок і матерів християнок — приводити до Бога своїх мужів і засівати зерно Христової віри в серцях своїх дітей, впоюйте в некорочні їхні душі любов до Бога й всього святого, не соромтесь давати своїм дітям наших православних імен, не забувайте, що кожна дитина вже при хрещенні повинна одержати хрестика й якнайцінніший скарб його завше берегти й під опікою його зростати. Вчіть своїх дітей

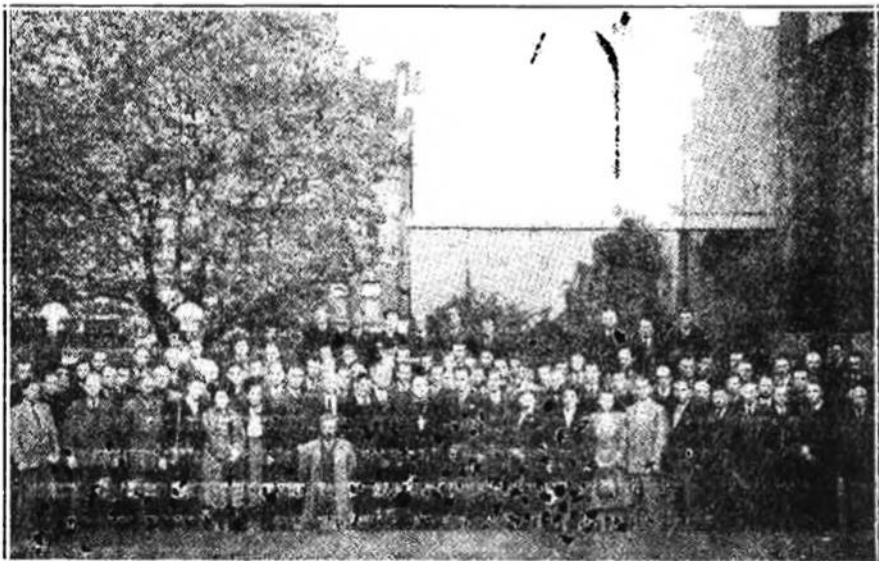
молитись своєю рідною мовою, приготуйте їх до першої сповіді й приступлення до св. Причастя — навчайте засад своєї віри, нехай вони просякають побожністю, правдивою релігійною настроєнністю і виростуть тоді вони на добрих людей і вірних дітей нашої Церкви.

Джан Рандолер, американський державний муж, таке про себе оповідає: "Я був би безбожником, коли б у моїй свідомості не збереглися з дитячих літ спогади про мою покійну матір. Я все пригадую, як вона брала мене за'руку, казала ставати на коліна та казала за собою повторювати: "Отче наш, що єси на небі" . . . Слухайте, матері христіянки!

Ви маєте багато різних господарських клопотів, провадження дому забірає вам багато часу, однак і для Бога ви повинні знайти час. "Не одним хлібом житиме людина." Пригадаймо собі зворушливе євангельське оповідання, що завше читається в Богородичні свята, про Марту й Марію. Марта всією своєю душею віддавалась господарським справам і тільки ними й клопоталась — і ніяк не могла вона зрозуміти Марії, що їй любише було сидіти у ніг Божественного Учителя й слухати Його слів. На її дорікання Марії — Ісус Христос сказав: "Марто, Марто, турбуєшся й журишся ти про багато чого, а потрібне одне, Марія обрала ж найкращую частку, що не відбереться від неї."

Про те краще, що жевріло в чистім серці Марії, про те краще, що було в душах свв. жон-мироносиць, завше памятайте, улюблені сестри!

Для щойно згаданої євангельської Марії й для свв. жон-мироносиць найбільшим щастям було — бути близько улюбленого Учителя, слухати Його й служити Йому. Наповняйте ж і ви свої серця такою ж любов'ю до Господа нашого Ісуса Христа й з такою відданістю й ви служіть Йому. Амінь.

Учасники 1-го З'їзду Духовенства і Вірних УАПЦ у В. Британії. Лондон, 1948 р.

Іван Вишенський

В особі Івана Вишенського Українська Православна Церква має свого вазначого оборонця, а українська література — талановитого письменника, що деякими сторонами своїх писань являється немов предтечею Сковороди і Шевченка. Його писання, як каже М. Грушевський, становлять перли нашого середньовічного письменства й глибиною свого гуманного демократичного настрою служать немов далекими вістунами найбільш гарячих виступів в інтересах покривджених і пригнічених мас в українській літературі XIX віку.

На жаль ми дуже мало знаємо про життя Вишенського. Ми навіть не знаємо точно його імені і зємо "Іваном Вишенським" тому лиш, що він родився в місті Судовій Вишні (на пів-дороги між Львовом і Перемишлем) і підписувався звичайно "Іоан мніх з Вишні". Що до часу, коли він родився, то дослідники приймають роки між 1545 і 1550. Вмер він, як думають, коло 1620 р. Хто б не були його батьки, чи заможніші міщани, чи дрібна шляхта, але певно, що вони дали йому початкову освіту, яка складалася тоді звичайно з науки читання, писання, часослова, псалтирі і церковного співу. А що найпевнішим способом вийти в люди для хлопця з незначного роду було за тих часів — дістатися до двору якогось православного пана, то Іван Франко, який найбільше попрацював над дослідженням життя і праці Івана Вишенського, гадає, що наш письменник служив при дворі князя Константина Острожського. Там він здобув дальшу освіту і своє знання життя і людей. Побут при дворі такого значного магната, як князь Острожський, що був найбагатшою людиною на цілу тодішню Польщу, дало Вишенському нагоду пізнати людей різного стану: простих селян-хліборобів, міщан, шляхту, духовенство, нарешті людей знатних, патріархів-єпископів та сенаторів. Певна річ, що Вишенський, коли не вчився сам в Острожській Академії, що напевно існувала вже в 1580 році, то зустрічався з її головними діячами, вченим греком Кирилом Лукарісом (майбутнім патріярхом), Герасимом Смотрицьким, клириком Острожським та іншими. В усякому разі він добре був обзнайомлений не тільки зі св. Письмом але і з тодішньою церковною літературою, а особливо з полемікою, що розгорілася в кінці VXI віку, в звязку з церковною унією.

Яке становище займав Вишенський в Острозі, які обовязки виконував він на службі у князя Константина, ми не знаємо, але десь в половині 1580-років, чи може на початку 1590-х років, він покидає Україну, їде на Афон і там постригається в ченці. Афон, або Свята Гора, був в ту пору одинокою в своїм роді чернечою республікою, що повстала десь на початку IX віку на вузькому гористому півострові на півдні Македонії і складається з цілого роду окремих монастирів. Найвідомішими зпоміж них були Прот, Евфїгмену, Іверон. Вже в

XVI в. був на Афоні і спеціальний український монастир “Руссікон”. Пізніше, вже за козацьких часів, існував український монастир св. Іллі. Афонський монастир був осередком освіти й літератури, в за-тишку його келій ченці писали церковно-наукові твори, перекладали на славянську мову свято-отецькі писання грецьких авторів. Візантійські імператори і сербські царі підтримували св. Гору матеріально. З упадком Царгороду Афон опинився під турецькою владою, але турки не чіпали чернечої республіки, не мішалися до релігійних справ і тільки обкладали монастирі податками.

Вишенський шукав спокою від мирських трівог і метушні, він мріяв про монастирське “безмолвіє”. Бачимо його коло 1599 р. на Афоні “в затворі темниці безмолвія сидячого”. Отже, він десь зачинився в скиту, в якійсь келії печері, віддавшись молитві і посту. Але хоч він і тікав від світу, але світ сам шукав його і кликав до себе. І справді “світ”, себ-то під ту пору Православна Церква, переживала тривожні, критичні часи. Саме тоді, як Вишенський покидав Україну, в ній розгорілася боротьба проти церковної унії з Римом. Єпископи, ієрархи православної церкви, потай змовилися між собою, заручилися піддержкою правительства з самим королем на чолі, і проголосили, що православна церква в Польщі піддається під владу римського папи. Страшна тривога охопила тоді православний світ. Старий князь Острожський видав “окружну грамоту”, де подавав до відома, що владики “в волки претворишася і єдинія істиннія віри св. восточної церкви отвергшися, святійших патріархов, пастирей наших і учителей вселенських, отступили і ко западним приложишася, потаємне согла-сившися з собою окаяннії, яко хриstopродавець Іюда з жидами, умислили всіх благочестивих християн отторгнувши з собою в погибель вринуті”.

Старий князь пятнував цих владик, що проголошували унію, як “беззаконних і безстидних зрадників і злодіїв” і закликав усіх право-славних до безоглядного опору. Отже, це був отвертий заклик до війни з єрархією, і цей заклик знайшов собі відгук серед усього українського і білоруського православного світу. Було скликано в Бересті Литовськму в кінці року 1596 церковний собор, на якому стався розкол, розрив, єдиної досі церкви на православних і на уніятів. На стороні перших стояла вірна православію і українській народності шляхта з Острожським на чолі, майже ціле духовенство з двома єпископами що залишилися вірні своїй церкві, міщанство зі своїми братствами; по стороні унії — кілька владик уніятів зі зменькою духовенства — і ціле римо-католицьке духовенство, правительство разом з королем і єзуїтами.

Православна сторона змобілізувала всі свої сили, закіпіла завзята полеміка, почала виходити твори з осудом унії та її промоторів. Певна річ, що в тій полеміці не міг залишитись байдужим й Іван Вишенський. Він відгукується на неї зі Святої Гори палкими посланіями, висилаючи їх на Україну. Він пише посланіє “До всіх обіце в Лядській

землі живущих”, де малює сильний і патетичний образ, в стилі біблійних пророків, образ упадку церковного життя в Україні, винуючи в цім упадку головно відступників-єпископів. Коли розійшлися вже певні вістки про унію, афонські ченці пишуть посланіє до князя Острожського і всіх православних — автором посланія є Вишинський. Це посланіє було одинке, яке було видруковане — без імені автора, в 1598 році. Всі інші залишались в рукописах і були надруковані вже в наші дні. Думки, висловлені в посланії афонських ченців, з особливою силою розвинув Вишенський в “Писанії к утекшим от православної віри єпископам”, написанім зразу після Берестейського собору десь в 1597 році.

У відповідь владикам, що з пихою відмовляли львівським братчикам міщанам права забирати голос в церковних справах, називаючи їх “простими хлопами, кожемяками, сідельниками”, Вишенський з іронією каже: “Ті хлопи прості в своїх домках сидять, а ми ж преці на столах єпископських лежимо! Ті хлопи з одної мисочки поливку або борщик хлєпчуть, а ми преці по кілька-десять полумисків розмаїтими смаками уфарбованих пожираємо! Ті хлопи свитиною покриваються, а ми преці в атласі, адамашку і соболіх шубах ходимо! Ті хлопи самі собі й панове і слуги суть, а ми преці предстоящих барвяноходців (слуг, що в ліберіях ідуть перед своїм паном) по кілька-десять маємо”.

І Вишенський кличе до цих пишних князів церкви: “Чи не ваші милости голодними і жадними чините бідних підданих, що тойже образ Божий носять, як і ви? Надане на сиріт церковних лупите, з гумна стоги й обороги волочите? Самі з своїми слугами споживаєте їх труд і піт кривавий, лежучи і сидячи, сміючись і граючи пожираєте — горівки перепущені курите, пиво трояке превиборне варите і в пропасть неситого черева вливаєте. Самі з гістьми своїми пресищаєтесь, а бідні піддані через свою неволю річного прогодовання вдоволити не можуть: з дітьми стискаються (тісняться), страви собі уймаючи-боячись, чи їм до пришлого врожаю дотягне!”

“Чи не ваші милости самі їх обнажаєте, у бідних підданих з обори коней, волів, овець волочите, дані грошеві, дані поту і труду їх витягаєте з них живцем, лупите, обнажаєте, томите . . . Ви їх потом повні мішки грішми напихаєте, а ті бідаки шеляга за що собі соли купити не мають!”

Розбираючи питання, чи мали владика право вчинити унію самі, без згоди і участі вірних, Вишенський доводить, що такі люде, як владика — уніяти, не мають ніякого права вважатися пастирями, та боронить право “овець” критикувати вчинки й поступовання своїх “пастирів”. Оборонюючи патріярха царгородського від закидів владик, Вишенський відкриває ще раз їх морольну нікчемність, вказуючи ті дороги, якими вони діставалися на свої престולי — протекції, просту куплю на королівськім дворі. Тим і поясняється, що патріярх, при-

глянувшись до відносин в українській церкві, доручив її не безбожним владикам, а вірним мирянам, себ-то церковним братствам.

Послання Вишенського створили йому таку славу серед православного світу, що до його на Афон почали надходити благання, щоб він залишив хоч на час Святу Гору і вернувся на Україну, щоб стати в ряди борців за православ'є не тільки писаннями, але живим словом та порадою. Але Вишенський довго вагався, чи послухати тих закликів і проміняти затишок своєї самотної келії на "мирську суєту" з усіма її спокусами, пірнувши у вир боротьби, яка точилася в Україні за віру і народність.

Сам патріярх александрійський Мелетій, що разом з патріярхом царгородським допомагав українській православній церкві оборонятись від римських претензій, прохав його їхати в Україну. Тяжко було затворнику-аскету покидати "безмолвіє" Святої Гори, але він не витримав, і десь в році 1605 ми його бачимо на Україні. Але перебувши довший час на Афоні, він приїхав тепер такий відчужений і далекий від українського життя, що тільки розчарував своїх заочних приятелів і однодумців своїм вузько-аскетичним світоглядом, своїм консерватизмом. Сам він по перших же зустрічах почув себе чужим серед життя, яке розвивалося серед православних українців, і перебувши якийсь час по різних монастирях і скитах, вертається з кінцем 1606 року на Афон і більше вже не приїздить на Україну, хоч і носить з думкою ще раз її відвідати.

Він продовжує писати свої послання. В однім з них, що називалося "Зачапка (суперечка) мудрого латинника з глупим Русином", він збиває закиди єзуїта Скарги про ніби то неосвіченість українців і через те перевагу римської церкви над грецькою. Він виступає з апологією ніби смиренної "глупоти" і оцінюючи прикмети правдивої церкви, бачить в пониженню, в бідах, які терпить східня церква, докази її правдивості, і проповідує самовідречення і страждання в цьому житті, як долю справжнього християнина. Він не бачить, що православна церква поставила собі завданням зрівнятись освітою, культурою з латинським світом; задля цієї мети працювали школи — братська у Львові. Остражська академія в Острозі, вони старалися побивати латинників їхньою ж зброєю і доводити їм, що православна Русь може добре сперечатись з Римом і з унією їх же аргументами. Вишенський виступає проти гордості духа і латинської мудрості, бо це не дасть спасення. "Єгда есте на латинськую і мирськую мудрость ся полакомили, тогда есте і благочестіє стратили, в вірі онеможили (ослабли) і ереси породили. Чи не ліпше тобі ізучити часословець, псалтир, октоїх, апостол і євангеліє і бути простим богоугодником і жизнь вічну полічити, нежели достигнути Аристотеля і Платона і філософом мудрим в жизни сей зватися — і в гесмну піти, — розсуди! Мині ж ся видит, що ліпше єсть ані аза не знати, толко би до Христа дотиснутися".

Отож, для нього наукові стремління українців це була лиш “мирська” спокуса і він родить читати лиш саму Біблію і з неї черпати всю науку, “нею, пише він, любимий брате, ся забавляй, але до поганських учителій і до латинської хитрословної лжи не ходи, бо віру згубиш”. Це православне старовірство і неохта до грецької й латинської науки не могли промовити до серця людьм, які хотіли піднести свою церкву саме наукою і освітою в широкім розумінні цього слова. Тому й не диво, що його побут в Україні розчарував в афонському наставникові земляків та й йому самому приніс гірке розчарування. Та проте Вишенський не покидає свого глузування з римської церкви, називає її “трупом” і каже, що против-християнська гордість вбила папство й римську церкву, і він закликає іронічно вірних оплакати її труп. Помалу яскравий тон його “обличеній” слабне, і взагалі його літературна діяльність після року 1616 припиняється, принаймні писань його з того часу ми вже не маємо.

Всього дійшло до нас коло двох десятків творів Вишенського, з того, як ми вище згадали, тільки один за його життя був надрукований, а решту “відкрили” вже за наших часів. Та в свій час вони безперечно робили велике вражіння і немало прислужились православним в їх боротьбі з унією. Всі наші вчені, які студіювали його твори: Куліш, Франко, Грушевський, — всі вони високо підносять їх ідейну і літературну вартість, вважаючи скромного афонського ченця за видатнішого українського письменника кінця XVI. і початку XVII. віків. Франко присвятив йому не тільки ряд наукових розвідок, але написав про нього прекрасну поему, яка змальовує образ афонського подвижника яскравіше, ніж усі, присвячені йому наукові праці.

“Христос Воскрес!”

Його Високопреосвященству, Високопреосвященнішому Митрополитові ПОЛІКАРПОВІ, Голові Св. Собору Єпископів Української Автокефальної Православної Церкви на еміграції, Владиці Мстиславові, Архиепископові Виннипегу і всієї Канади, та всій Українській Православній Ієрархії, о. о. Духовним Української Православної Церкви в Канаді, Америці, Європі і скрізь на чужині, в розсіянні сущим, та усім нашим Братам й Сестрам, в часі недолі нашого народу по світах розкиненим, — складає в День Світлого Христового Воскресення найщиріші побажання сили духа в праці і повноти віри в Воскресення України й українського народу.

Редакція місячника “ЦЕРКВА І НАРІД”

ЯК БУЛО З ОБРАННЯМ НА КИЇВСЬКУ КАТЕДРУ АРХИЄПИСКОПА ІЛАРІОНА (ОГІЄНКА) РОКУ 1941

Ріжні причини спонукують мене взятися за перо, щоб написати на подану в наголовку тему, яка зовсім не являється для автора приємною.

Найголовніша причина — обов'язок сучасника й близького учасника подій в житті Православної Церкви в Україні в роках німецької в ній окупації 1941-1943 застерігти майбутнього історика Української Православної Церкви перед можливими помилками в передачі фактів, в освітленні їх й в оцінці осіб та їх діяльності, яким Бог судив працювати тоді на ниві церковній для українського народу. А викликаний с цей острах можливих помилок тими писаннями на тему обрання архієп. Іларіона р. 1941, які ось вже другий рік не припинюються в органі митр. Іларіона в Виннипегу “Слово Істини”, що самою своєю назвою претендує на правдивість усього, в нім написаного. Не припинюється та своїм панегиристичним характером в стилі одописців XVII-XVIII віків, а іноді навіть характером “акафістів” за життя, — старається витворити вражіння; ніби круг цього обрання архієп. Іларіона на Київську Катедру зосередилася уся наша церковна історія тих страшних років.

Покійний проф. Неофіт Кибалюк, — що був деякий час в р. 1942 членом Адміністрації Української Православної Церкви, як представник мирян, — спростував був один такий панегирик в “Слові Істини”, “священника-холмщача”, написавши “Слово істини про ‘Слово Істини’” в часописі “На Чужині” від 17 січня 1948 року. Але ж це не застановило редакторів “Слова Істини”. Вони далі продовжували вміщувати на цей предмет гльорифікаційні статті й заяви, ганьблячи працю людей, дійсно заслужених перед українським народом на ниві церковній в ту жахливу добу, а славословлячи тих, хто або розкладав національно-церковне життя, або кидав колоди під ноги в тяжкій праці, веденій з нараженням часто самого життя.

Найбільш в тоні безапеляційнім, подібного якому не доводилось зустрічати в церковно-історичній літературі, пише в “Слові Істини” про обрання архієп. Іларіона *історик* (“Слово Істини” ч. 5 за 1948 р.), а в останньому числі за лютий 1949 р., якийсь проф. В-вич, що з радістю брав участь у зустрічі Владика Олексія в Міській Управі м. Києва “(в жовтні 1941 р.), також безапеляційно свідчить, та ще ніби з уст пок. Вл. Олексія, що “Церковна Рада у м. Рівному, що вважала себе теж Всеукраїнською . . . обрала на Київський Митрополичий Престол Владика Холмського Іларіона” (“Слово Істини” ч. 4-16 стор. 15). Отже — перше положення, яке стверджуємо для сучасників і для майбутнього історика Української Православної Церкви: *ніхто і ніде Іларіона, Архієписка Холмського і Підляського, на митрополита*

Київського (з додатком “і всієї України”, чи без цього додатку) *не обирав*.

Бо ж не існує зовсім відповідної постанови чи акту обрання архиеп. Іларіона на становище Київського Митрополита, а різні заяви і вислови на цей предмет, друковані в “Слові Істини”, як: “я чув . . .” (проф. В-вич), “ми чекали Вас” (проф. В. Дубровський), “елект Київської Митрополії” (проф. Я. Моралевич), “ми обрали Вас” (начальник станції Київ 1 - Товаровий - Жарський) і т. д., включно до тверджень найголовнішого “історика”, що архиеп. Олексій скрізь чув рішуче вснароднє домагання: “Волимо Іларіона митрополитом усієї України!”, — усі ці заяви, яких можна ще тисячі надрукувати, є розмовами, що не мають жодного значення акту обрання і не дають жодного права іменувати митр. Іларіона “електом Київської митрополії”.

Сам “історик” написав, що “Собор Єпископів” (в Почаєві, під проводом архиеп. Олексія, в листопаді 1941 р.) обрав Вл. Іларіона Архiepіскопом Київським і Переяславським з тим, що як в’н прибуде до Києва, то буде зараз проголошений Митрополитом Київським і всієї України” (“Слово Істини” ч. 5-1948 стор. 5). Оцей додаток “історика”: “з тим, що як він прибуде” . . . і т. д. до кінця речення є самовільним додатком “історика”, бо такого додатку не тільки нема в постанові названого Собору Єпископів в Почаєві, а він ще суперчить тій постанові.

В своїй праці “Українська Православна Церква в часі Другої Світової Війни”, яка можливо не було в руках “історика”, я вже навів цілком акт обрання архиеп. Іларіона Огієнка на катедру архиепископа Київського і Переяславського (а не митрополита Київського і всієї України!), переведений Собором Єпископів Автономної Церкви в Україні під головуванням архиеп. Олексія.

Подаю цей документ, у відпису одержаним мною від пок. митр. Олексія, знову цілком:

“Діяння Обласного Собору Єпископів ч. 34 Православної Церкви на Україні в Почаївській Св. Успенській Лаврі, від 8. 12/25. II 1941 р. гислухали: Доповідь Високопреосвященного Голови Собору про перебування його в Києві і о тих враженнях, які він виніс. Церковне життя столиці України помаленьку наладжується, але помічається, що беруть верх в тому житті смаосвяти. Вони засіли в Церковній Раді, вони захопили Андріївський Собор і готовляться взяти в свої руки, при сприятливій нагоді, і інші історичні святині м. Києва. З розмов з представниками міської української влади, а також і само-святів, вдалося вияснити, що Влада не хоче церковного розламу (розколу), та й самі самосвяти пішли б на згоду, коли б на Київській Катедрі тепер де оказався єпископ, пересякнутий національними почуттями у вищій мірі і відомий своєю довголітньою працею на користь Української Православної Церкви, а також з іменем вченого, знаного всій Україні. Високопреосвященний Голова Собору Єпископів вважає за найбільш відповідного для цієї ролі Високопреосвященного Іларі-

она, архієпископа Холмського і Підляського, якого слід би негайно запросити на Київську Катедру. По довшому вислові думок, звернули увагу, що ця катедра митрополіта, але понеже в серпневих нарадах Собору Єпископів вияснилося, що *Митрополита Київського і усієї України вибере Помісний Собор, зложений з єпископів, духовенства і мирян України*, як також приймаючи під увагу, що положення митрополіта усієї України має велике політичне значення, так що вибір Вищого Достойника Православної Церкви *не може відбутися без угасти державної влади*, — до відповідного часу Київський Єпархіальний Архієрей мав би носити титул Архієпископа Київського і Переяславського і був би до Помісного Собору повноправним членом Собору Єпископів Православної Церкви на Україні, *а згодом і заступником Голови Собору Єпископів*. Понеже далі Високопреосвященний Архієпископ Іларіон знаходиться нині в юрисдикції Автокефальної Православної Церкви в Генерал-Губернаторстві (був. Польща), то, очевидно, покликання його до Києва могло б відбутися не інакше, як за згодою Голови тієї Церкви. Вразі згоди на покликання архієпископа Іларіона, як з його боку, так і з боку Блаженнішого Митрополіта Діонісія, перебуваючий нині в Києві Преосвященний Пантелеймон міг би бути призначеним на вільну катедру Полтавського Єпархіального Архієрея, з титулом єпископа Полтавського і Лубенського.

Постановили: 1— Признати Високопреосвященного Архієпископа Іларіона Огієнка достойним кандидатом на вільну катедру Архієпископа Київського і Переяславського; 2— Доручити Високопреосвященному Голові Собору покликати Високопреосвященного Іларіона на цю катедру, як також випросити у Блаженнішого Митрополіта Діонісія благословення і дозвіл Високопреосвященному Іларіону заняття Київську катедру; 3— Вразі згоди Владика Іларіона і дозволу з боку Голови Автокефальної Православної Церкви в Генерал-Губернаторстві, вважати Преосвященного Львівського Пантелеймона призначеним на Полтавську Архієрейську Катедру, з титулом єпископа Полтавського і Лубенського. “Підписали: Архієпископ Олексій. Члени: Єпископ Дамаскин, Єпископ Пантелеймон, Єпископ Леонтій, Єпископ Іоани, Єпископ-Секретар Веніамин.”

З цих єпископів Дамаскин і Пантелеймон висвячені були в Москві, в час окупації Зах. України совітською владою в 1939-1941 р.; єпископ Веніамин, висвячений на весні 1941 р. екзархом московського Патріарха на Зах. Україну митр. Миколаєм, був призначений до Пінська відібрати катедру у Владика Олександра, посланого московською патріархією на “спочинок”; єпископ Леонтій Филипович і Іоани Лавриненко, висвячені архієп. Олексієм. Звертає увагу відсутність підпису під тією постановою архієп. Симона.

З цієї постанови Собору Єпископів в Почасві 8 грудня 1941 року, як і з підписаного складу його учасників, видно слідує.

1— Випробований державний муж проф. Др. Іван Огієнко мав стати згідно з цим актом обрання, не “митрополитом Київським і всієї

України”, як пише “історик”, спираючись ніби на цю постанову, а “архиспископом Київським і Переяславським”, себто єпархіяльним архиєреєм, а згодом (?) тільки заступником Голови Собору Єпископів.

2— Єпископи-учасники Собору проявили в своїй постанові далеко глибоше зрозуміння засад соборноправности в Церкві, а ніж “історики” в “Слові Істини”, як і всі принагідні його кореспонденти, що взялися свідчити про обрання на митрополита Київського архиєп. Іларіона. Бо ясно єпископи-автономісти сказали, що обрати митрополита Київського і всієї України може тільки Помісний Собор в складі єпископів, представників духовенства і мирян. Дивно, як не добачив цього, довголітній ідеолог соборноправности в Церкві, сам митр. Іларіон, дозволяючи друкувати в “Слові Істини” вигадку про обрання його на *Первосрарха Церкви, без помісного Собору тієї Церкви.*

3— В постанові Почаївського Собору Єпископів не знайшлося для тих українських кругів, що бажали в Києві бачити на катедрі єпископа, “пересякнутаго національними почуттями”, іншого означення, як призириливе “самосвяти”. А це одне вже ясно говорить про те, *ким обраний* був архиєп. Іларіон на Київську єпархіяльну катедру. Обрали його єпископи, українській ідеї ворожі та добровільно підпорядковані в час його обрання юрисдикції московського патріарха.

“Історик” з “Слова Істини” грубо помиляється, коли пише, що архиєп. Іларіона обрано на Київську катедру тоді, коли “Українська Церква була єдина і неподільна, коли ще жодної УАПЦ навіть не було, коли не було ще жодного поділу на ‘автономістів’ та ‘автокефалістів’, і ‘Іларіон мав прийти в неподільну Українську Церкву’ ” (стор. 13 “Слова Істини”, ч. 5, 1948 р.). Думаємо, що це навіть не помилка, а свідоме замовчення некорисних для митр. Іларіона відомих фактів. Бо ухвали про “*дальшу канонічну залежність від Церкви Російської*”, після увільнення Зах. України від большевиків, та про “*автономне управління*” Православної Церкви в Україні прийнято було Собором Єпископів, під проводом того ж архиєп. Олексія, ще 18 серпня 1941 року.

А на цьому Соборі в Почаїві 18 серпня, та і взагалі на жодному з цих про-московських соборів, не були і ухвал його не визнали ан архиєп. Олександр, ані архиєп. Полікарп. Архиєп. Олександр очолював, з увільненням від большевиків, Поліську Єпархію, а архиєп. Полікарп Луцько-Ковельську єпархію, і обидва ці ієрархи зовсім не були підпорядковані ні архиєп. Олексію, ні його Соборові Єпископів, а увійшли одразу в звязок з своїм Кириархом митр. Дионісем. Отже, зовсім неправда, що “Іларіон мав прийти в неподільну Українську Церкву”, раз від 18 серпня 1941 р., і в часі його обрання дві єпархії не були в складі Автономної Церкви, а тільки одна Рівенська-Кременецька під архиєп. Олексієм. На Великій же Україні треба було тільки ще приступати до організації неіснуючого церковного життя.

Факт обрання архієпископа Іларіона на Київську, хоча би тільки єпархіяльну, катедру, єпископами, в *Московській церковно-єрархизній зверхності*: і ворожими українству, не дастя затерти ніякими способами

“Історик” втікаючи від того факту, написав, що “по духу 34 Апостольського Правила Архієпископ Олексій оголосив окрему Православну Церкву й став її головою”, а “усі без винятку єпископи визнали його владу, бо ясно бачили, що Митрополиту Діонісію не можна бути в Україні”. (“Слово Істини”, 5—48 р., стор. 3-4). Коли, яким актом оголосив архієпископ Олексій окрему Українську Православну Церкву? І чи сам оголосив, чи з собором своїх єпископів? Хіба ж про такі поважні речі можна писати так бездокументально? Навіть помимо згаданої вже вище постанови Собору Єпископів під проводом архієпископа Олексія від 18 серпня 1941 р., від котрої веде свій початок Автономна Православна Церква на Україні, ті ж єпископи в пізнішому свому посланні “До Всечесного Духовенства Православної Церкви” в січні 1942 р. писали: “Нема у нас покищо такої церковної влади, яка б звільнила нас від канонічного звязку з Церквою Російською, від якої ми відрізані” (“Укр. Голос”, 2 січня, 1942 р.).

Архієпископ Іларіон міг прийняти чи не прийняти вибору на Київську єпархіяльну катедру з рук єпископів, канонічно добровільно підпорядкованих Московській Патріярхії. Він той вибір прийняв, а тим самим в засаді признав тоді і над собою зверхність Московської Патріярхії, під якою була єрархія, яка його обрала. В листі від 26 грудня 1941 р. ч. 5112 на імя архієпископа Олексія, Архієпископ Іларіон дякував йому і всьому Соборові Єпископів за ту високу честь, яку вони йому зробили обранням, та писав, що рветься до них і негайно, як одержить перепустку, приїде. Лист цей датований 26 грудня, значить писаний був через 18 днів після акту обрання, час дуже короткий, зваживши тодішні комунікаційні умови. Тому не дивно, що в ньому архієпископ Іларіон іменує Владика Олексія Архієпископом, коли той був уже Митрополитом (Волинським і Житомирським) і екзархом України. Бо ж на другий день після обрання Архієпископа Іларіона, той же Собор Єпископів 9 грудня 1941 р. надав Архієпископові Олексієві титул митрополита і зробив його Екзархом України. Була це більша “історична подія”, аніж обрання попереднього дня архієпископа Іларіона на єпархіяльного архирея Київської єпархії.

Я досі памятаю те сильне, просто приголомшуюче, вражіння, яке викликала посеред нас в Кремянці ця вістка з Почаєва про ці дальші “посунення” архієпископа Олексія. Вони довершили міру терпінь і очікувань в переговорах українського громадянства з архієпископом Олексієм та прискорили події, які привели до іменування Митрополитом Діонісієм Архієпископа Луцького і Ковельського Полікарпа Адміністратором Правосавної Автокефальної Церкви на звільнених землях України (декрет від 24 грудня, 1941 р.).

У світлі тодішніх рішучих посуень в грудні місяці 1941 р. архієпископа Олексія, зясовується і його акція, яку можна назвати “грою”, з архієпископом Іларіоном.

Читаючи оті в “Слові Істини” описи подорожів архієпископа Олексія для пізнання волі народу, кого хоче на митрополита всієї України, щоб послішити потім до Холма “оголосити архієпископові Іларіонові волю Українського Народу стати Митрополитом Київським і всієї України”. (стор. 4 “Слово Істини” 5—48 р.), мимоволі врешті починаєш усміхатися, дивуючись дитячій наївності отих “істориків”.

Коли б навіть “по всіх містах” України, де з “канонічною візитацією” був “на початку жовтня” 1941 р. архієпископ Олексій, він “чув рішуче всенародне домагання: — Волимо Іларіона Митрополитом усієї України” (стор. 4), то сміємо запевнити, знаючи Владика Олексія від серпня 1904 р., коли разом вступали до Київської Духовної Академії, та співпрацюючи з ним у Волинській Дух. Консисторії в рр. 1934-39, — сміємо запевнити, що він, старший по архієпископській хиротонії від архієпископа Іларіона на 18 років (3 вересня, 1922 р.), простим герольдом “волі народу”, який “бажає”, “воліє” і т. д., до Холма не поїхав би. Але ж і увесь той “всенародній” ентузіазм чи не є фантазією, хоч би дуже бажаною? Поперше, архієпископ Олексій ні з якою “канонічною візитацією всієї України” не виїздив, а з його оповідань по повероті зі всієї подорожі довідалися ми, що він був тільки в Бердичеві і в Києві (не памятаю, чи затримувався в Житомирі); в Бердичеві він правив Службу Божу в присутності яких 150 осіб, а в Києві навіть не правив; невідомо чи був навіть в якій церкві, та чим скорше звітлія мусів виїхати. Про зустріч з “Всеукраїнською Національною Радою”, нічого не оповідав, як і в “Діяннях Собору від 8. XII—41 р.”, де записано його доповідь про подорож до Києва, нічого про це не сказано, а тільки про зустріч з міською управою та “самосвятами”. Вражіння архієпископа Олексія було таке, що церковними справами населення, звільнене від большевицької влади, зовсім мало цікавиться, і це пригнітило його. Трудно по “Слову Істини” встановити, як то було з обранням архієпископа Іларіона на митрополічу катедру Волинською Церковною Радою в Рівному. Бо “історик” передає, що ця Церковна Рада обрала архієп. Іларіона на Митрополита Київського і всієї України, “заслухавши оповідь архієпископа Олексія” по повероті з Києва (стор. 4), а проф. В-вич передає, що вже в Києві Владика Олексій “сказав, що і Церковна Рада у м. Рівному, що вважала себе теж Всеукраїнською, обрала на Київський Митрополічий Престол Владика Холмського Іларіона” (“Слово Істини”, ч. 4—49 р., стор. 15). Насамділі ж Волинська Церковна Рада ні в Рівному, ні в Луцьку, куди було переведено потім місце її осідку, зовсім архієпископа Іларіона не обирала; тверджу це категорично, як член її до самої ліквідації її німцями. Рівно ж ніколи Волинська Церковна Рада не вважала себе Всеукраїнською. Думаю, що не мала до того підстав і Церковна

Рада в Києві, до якої ми звертались тоді, як до “Української (а не “Всеукраїнської!”) Церковної Ради в Києві” (в березні 1942 р. вона вже не існувала).

Отже Владика Олексій поїхав до Холма, в супроводі Івана Карноуха, Голови Волинської Церковної Ради, та студ. Макара Середюка (постійного емісара Владичнього з Холма на Волинь), не послом Українського Народу, а маючи явно свої до того плани. Коли ж би справа була тільки в тім, щоб “оголосити волю Українського Народу”: — “волимо бути під Митрополитом Іларіоном”, — то пощо було аж три дні вести переговори в Холмі, як оповідає “історик” про це?

З оповідання “історика” видно, що при цих переговорах архієпископів був і адвокат Карноух, але ж для нас, слухаючи доповідь п. Карноуха про цю подорож до Холма, по повероті його з архієпископом Олексієм до Кремянця, було ясно, що розмовляли владика про справи в чотири очі.

Як пише “історик”, архієпископ Іларіон після цих переговорів “пропонував” Архієпископові Олексієві поїхати ще до Митрополита Діонісія, але “той зрікся, оправдуючись нестачою часу”, (стор. 5). Інакше про це знаходимо в листуванні Митрополита Діонісія з Митрополитом Олексієм, бо ж останній потім кається в тім, що не поїхав до Варшави, зазначаючи, що в цій частину вини несе Холм, де його відмовлено від поїздки до Варшави.

Коли архієпископ Олексій повернувся з Холма до Кремянця, — а було це не в жовтні, як пише “історик”, а в листопаді 1941 р., — з ним приїхав і адвокат Іван Карноух. Зібралась Церковна Рада. Іван Карноух зробив доповідь в тому дусі, що вже, слава Богу, наладилося: Архієпископ Олексій став на українському ґрунті, договорився з Архієпископом Іларіоном, все піде добре, треба піти до Архієпископа з делегацією.

Річ в тім, що від липня місяця 1941 р. з Архієпископом Олексієм велись переговори відносно організації українського церковного життя по звільненні українських земель від совітської влади. Ці переговори то припинялись, то відновлялись. Можна сказати, що коли б Архієпископ Олексій щиро й твердо став би відразу на *засадах незалежності Української Православної Церкви у її відродженні після безбожної влади, незалежності від Москви і від Варшави, і оголив би цей національно-церковний рух в Україні*, то не було б тоді потреби в Адміністрації, бо не було б і розколу в Церкві; не було б потреби і в подорожі до Холма та в обранні Архієпископа Іларіона на Київську катедру на Соборі Єпископів.

Ми були терпеливі, не тратили надії, ведучи переговори з Архієпископом Олексієм від імени зорганізованого українського православного громадянства на Волині. Архієпископ часто погоджувався з нами і “прирікав”, а робив інакше, завжди потаємно (хоч би перший вже Собор 18. VIII — 1941 р.), ставив перед доконаними фактами, а далі знову починав “домовлюватися”.

Оця “гра” з обранням Архiepіскопа Іларіона теж розрахована була на зволікання в часі, а найголовніше — на внесення замішання, баламуцтва поміж українське громадянство. Ще до постанови про обрання на Київську катедру Архiepіскопа Іларіона, Архiepіскоп Олексій чи Собор єпископів автономістів — делегував до Києва Єпископа Львівського Пантелеймона, щоб захопити в свої руки київські святині і організацію в Києві церковного життя, *що їм у великій мірі і вдалося*. Приспати чуйність українців покликанням на Київську катедру Архiepіскопа Іларіона було слідуючим кроком в церковній політиці Керівника Автономної Церкви в Україні.

В наслідок інформацій Голови Волинської Церковної Ради адвоката Івана Карноуха, що брав участь у візиті Архiepіскопа Олексія до Холма, я з б. послом до Польського Сейму Борисом Козубським (найчастіше з ним я ходив до Владики Олексія на переговори в міс. липень - грудень 1941 р.) мали нову розмову з Архiepіскопом. Владика Олексій, як вже згадано було вище був пригнічений в розмові, з своєї подорожі до Києва був дуже незадоволений. Наше вражіння було таке, що він був там “небажаним гостем” та під тиском німецьких чинників мусів найскорше Київ опустити. Жалівся Архiepіскоп, що він вже дуже втопився, що його єдине бажання — мати “келійку” десь в монастирі та зайнятися там науковою богословською працею, а церковне життя нехай ведуть інші, ось хоч би Архiepіскоп Іларіон, з яким він переговорив та має його згоду на Київську архiereйську катедру.

На наше запитання, як же буде з Московською канонічною зверхністю, Архiepіскоп Олексій відповів, що й вони (себто “єпископи під його главенством”) *“стають на шлях автокефалії”*, бо ж йому не було відоме те, про що довідався допіру в Києві, а саме, що 5 вересня 1922 року Собор Єпископів на Україні, під проводом Екзарха України Митрополита Михаїла (Єрмакова), постановив у Києві стати на шлях автокефалії та вирішувати церковні справи Собором Єпископів; згодом як відновляться зносини з Московією, то ця автокефалія одержить благословення від Московського Патріярха.

Хоч відповідь ця про “шлях автокефалії” і не була задовільною, але для нас найголовнішою була думка про той зміст, *яким має наповнюватися зараз Церковне життя в Україні; тому для нас затевнення в українському характері надалі будови Церковного життя в Україні мало більше значіння*, хоч в ті часи були вже голоси застерження проти несоборницьких методів праці Архiepіскопа Іларіона, а то з боку осіб, прибулих з Холма.

Так виходило, що, згідно з розясненням та приреченням Архiepіскопа Олексія, українське громадянство мало тепер чекати на активну роль в Церковному житті України Архiepіскопа Іларіона. За цим послідувала наведена вже вище дуже хитра постанова Собору Єпископів автономістів про обрання на Київську єпархіяльну катедру Архiepіскопа Іларіона і ралтовне ж проголошення другого дня Владики

Олексія Митрополитом Волинським і Житомирським та Екзархом всієї України, про що Архiepіскоп Олексій в часі нашої розмови з нами слова не сказав. А до цього, разячого нового факту нещирості, дійшло тоді ж і висвячення Архимандрита Іоана Лавриненка, давно відомого з часів Польщі як *україножера*, на єпископа *Ковельського* — титул наданай супроти Владики Полікарпа, що був Архiepіскопом Луцьким і *Ковальським*; звідсіля ясно було, що Собор Єпископів, на чолі з Архiepіскопом Олексієм, влазив в єпархію Архiepіскопа Полікарпа, маючи замір zdeградувати його, *єдиного українського єпископа по цей бік Бугу*.

Такими чинами зарисувався відразу “новий український курс” Архiepіскопа Олексія. І тепер ясно, чому вістка з Почасва про ці чини викликала посеред нас, як я вище сказав, просто приголомшуюче враження.

Негайно була послана з Кремянця до Луцька делегація в складі протоієрея Миколи Малюжинського, Б. М. Козубського й автора цих рядків. Там відбули ми нараду з Архiepіскопом Полікарпом та з його Архiepіскопською Радою. Багато зусиль коштувало нам переконати Владика Полікарпа погодитися на обняття стоновища Адміністратора Православної Церкви в Україні, про призначення на яке Владика рішено просити Митрополита Діонісія, Кириярха Владики Полікарпа. Архiepіскоп Полікарп, висловлюючи врешті згоду, обумовив її всемірною підтримкою в цій тяжкій і відповідальній його праці з боку українського громадянства.

З Луцька ідемо ми, разом з делегатами від Архiepіскопської Ради, до Рівного, де й відбувається нарада Волинської Церковної Ради.

Епізод обрання Архiepіскопа Іларіона (Собором Єпископів) відразу в цій ситуації відійшов на задній план. Про нього, а тим більше про якесь “всенародне домагання: волимо Іларіона Митрополитом усієї України” (“Слово Істини”, ч. 5—48 р., стор. 4) — *на тій нараді ніхто навіть слова не промовив*, а було 13 грудня, 1941 р., коли якийсь “перебраний у світське священик”, по оповіданню “історика”, пробирався до Холма з грамотою про обрання Архiepіскопа Іларіона від Митрополита Олексія. Наводжу документ, який заховався у мене, — лист до Української Церковної Ради в Києві від 15 грудня 1941 р. З нього видно становище Волинської Церковної Ради в справах нашої Церкви в тім часі, видно джерело повстання Адміністрації в нашій Церкві в тім часі, всупереч усяким непристойним байкам на цю тему ріжних “істориків” в “Слові Істини”, при чому підкреслюю, що цей лист першим підписав адвокат Іван Карноух, той самий, що з Архiepіскопом Олексієм ще не так давно їздив до Холма, “до Архiepіскопа Іларіона, щоб оголосити, — як пишуть оті “історики”, — йому волю, українського народу стати Митрополитом Київським і всієї України.” (стор. 4).

“До Української Церковної Ради в Києві. Дня 13 грудня 1941 р. в м. Рівному відбулася нарада представників усіх Церковних Рад Волині, на якій між іншим

було рішено навязати братерський контакт з Церковними Радами наших східних земель, а в першу чергу з Українською Церковною Радою в Києві, і поінформувати їх про сучасне положення нашої Православної Церкви. Як Вам мабуть відомо, Архиепископ Олексій Громадський на Соборі Єпископів росіян 18 серпня 1941 р. в Почаєві свідомо і без зовнішнього вже примусу провів неканонічну постанову про залежність нашої Церкви від Москви та почав розвивати енергійну діяльність в напрямку зміцнення російського впливу в нашій Церкві і поширення його на всіх визволених землях України. а саме: почав висвячувати і висилати на схід священників виключно російської орієнтації (освіта, інтелігенція цілком не беруться під увагу), неправно присвоїв собі титул Архиепископа Волинського і Житомирського, потім Блжустителя Київського Митрополитичого Престолу та Голови Собору Єпископів Православної Церкви на Україні; почав призначати й розсилати своїх однодумців єпископів росіян на східні землі; так єпископа Симона (Івановського) з Тули призначив Єпископом Чернігівським та Ніжинським, Єпископа Дамаскина Малюту — Подільським та Вінницьким, Єпископа Пателєймона Рудика (галицького москофіла) вікарієм Київської Єпархії (він виїхав вже до Святошина), нововисвяченого Леонтія (росіянина, що не вміє навіть говорити українською мовою) єпископом Бердичевським. Нарешті, дня 9 грудня ц. р., на другому псеводособорі єпископів в Почаєві архиепископ Олексій Олексій оголосив себе Митрополитом і Екзархом всієї України та намітив і почав переводити в життя цілий ряд нових висвячень в єпископи своїх однодумців. Ці посягнення Архиепископа Кремлянецького Олексія змусили українське громадянство Волині зайняти в церковних справах таке становище:

1. З огляду на неканонічну і надзвичайно шкідливу для Української Православної Церкви і Українського народу діяльність Архиепископа Кремлянецького Олексія, Церковні Ради Волині одногослоно ухвалили рішучо виступити проти нього та ужити всіх можливих заходів, щоб усунути Архиепископа Олексія та оточуючих його Єпископів від усякого впливу на наше церковне життя.

2. Признати Адміністратором Української Православної Церкви єдиного на наших землях по цей бік Бугу Єпископа — українця Полікарпа, Архиепископа Луцького і Ковельського, та ужити всіх заходів у компетентних духовних і світських чинників щоб наше призначення було апробоване і Архиепископові Полікарпові було уможливлене фактичне адміністрування нашою Церквою.

Повідомляючи Вас про все вище згадане, ласкаво просимо звязатися з нами, піддержати наше становище, не приймати Єпископів висланців Архиепископа Олексія, даючи їм належну відправу, та очікувати Архиепископа Полікарпа і висвячених єпископів українських патріотів, кандидатів громадянства.

Коли у Вас є можливість то просимо повідомити про цей наш лист інші Церковні Ради Східних Земель України.

Наша адреса: Рівне, вул. С. Петлюра, ч. 8. Іван Карноух. Уповноважні Церковних Рад Волині: І. Карноух; Ів. Власовський; Борис Козубський; М. Рівне. Дня 15. XII -- 1941 р."

Меморандум Його Блаженству Митрополитові Діонісію від Церковних Рад Волині, з просьбою іменувати Архиепископа Полікарпа Адміністратором Православної Церкви на звільнених українських землях, доручений був у Варшаві Владиці Діонісію б. міністром УНР Євгеном Архипенком, після чого наступив декрет про призначення "Тимчасового Адміністратора Православної Автокефальної Церкви на звільнених землях України" від 24 грудня 1941 р.

В "Слові Істини" ч. 5 — 1948 р., стор. 6-7, цей декрет "істориком" сфальшовано, а взято в "лапки" як ніби текст оригінальний. А сфальшовано в тому напрямку, що ніби утворення Адміністрації було

справою самого Митрополита Діонісія без голосу народу церковного бо народ же “волив тільки Архиепископа Холмського Іларіона!” “Історик” наводить: “Я (себто Митрополит Діонісій) постановив утворити тимчасову Адміністрацію нашої Св. Православної Церкви (себто в Польщі) на визволених землях . . .” В цьому сфальшованому “Словом Істини” декреті зовсім нема згадки про прохання з місць. А між тим в Декреті від 24. XII — 1948 р. на імя Владика Полікарпа двічі говориться про просьбу Церковного Народу. “Зогляду на те, що православні українці зі Сходу *шукають правди Божої в лоні нашої Св. Автокефальної Церкви*, на єрархії нашої Церкви лежить обов'язок належного окормлення шукаючих Правди Божої” . . . так починається Декрет, а призначивши Владика Полікарпа Тимчасовим Адміністратором Православної Автокефальної Церкви на звільнених землях України (а не в Польщі, як сугерує сфальшований документ “Слово Істини”), зазначено далі в Декреті, що це призначення наступило “*на просьбу православної української громади, зорганізованої в Церковній Раді на Волині, що добре розуміє Правду Божу.*”

По одержанні Декрету від 24 грудня 1941 р., Владика Полікарп розпочав свою працю по організації *українського церковно-православного життя на звільнених українських територіях*, бо до цього часу міг керувати цим життям тільки в своїй Луцько-Ковельській Єпархії.

Рівно два роки, бо в половині січня 1944 р. мусів вже покинути Луцьк, — був Владика Полікарп на становищі Адміністратора Української Православної Церкви в Україні, а офіційно то навіть тільки рік, бо 11 січня 1943 р. йому заборонено було німецькою владою керувати церковним життям поза межами Генерал-Комісаріату Волинь-Поділля. Та за цей короткий час пережито було і вистраждано в боротьбі за Православну Церкву свого народу стільки, що з чистим сумлінням, будши секретарем Адміністрації Української Православної Церкви від березня 1942 р. до 16 липня 1943 р., коли був вивезеним німецьким Гестапо до в'язниці в Рівному, можу посвідчити, що Адміністрація була хрестом, покладеним Богом на Владика Полікарпа і його близьких співробітників, з яких бл. п. протоієрей Микола Малюжинський і життя своє поклав, розстріляний і спалений німцями 15 жовтня 1943 р. Не було у нас у Луцьку “Архиепископських Палат”, не до подумання, було й те, щоб видавати духовенству зарядження не мати зносин з німцями, а на вимоги Гестапо відкликати це зарядження-відповіді відмовою, як це чомусь-то можна було, виявляється, робити в Холмі (“Слово Істини”, ч. 4 — 1948 р., стор. 20-21).

Страдні дні й діла для відродження Української Православної Церкви в Україні в рр. 1941-1943 описані мною в праці: “Українська Православна Церква в часі 2-ої світової війни”. В зв'язку з цією статтею повинен далі ствердити, що з боку українського свідомого громадянства Адміністрація *не одержувала жодних протестів щодо її встанов-*

лення, з ентузіазмом була зустрінена вістка про хиротонію українських ієрархів в Пінську в лютому 1942 р., яких, в особах Владик Ніканора і Ігоря, урочисто, зустрів український Київ 12 березня 1942 р., рівно ж і далі міста України приймали українських ієрархів, висвячуваних в Києві, та делегованих Владикою Адміністратором. В Харкові, куди після Архипасторської візитації Полтавщини прибув Владика Мстислав, приєднався за його посередництвом до УАПЦ і Митрополит Феоділ.

І як мені не соромно признатися, а я тільки тепер, з “Слова Істини” довідався, що в цей же час “в роках 1942-43 Владика Іларіон діставав сотні листів від усіх (?!) українських організацій та окремих осіб, часто з силою підписів, — скоріш приїздити в Україну й ставати Митрополитом усієї України. Всеукраїнська (якої зовсім не було) Церковна Рада в Києві прислала Владиці Іларіонові свою обиральну грамоту на Київську Митрополію . . . і сотні таких грамот приходило до Холма на Святу Данилову Госу” . . . “Кілька раз делегації пробирались до польсько-українського кордону, щоб особисто оголосити Владиці Іларіонові . . . і т. д., але німці пильно стерегли кордону, щоб ці делегації не появились в Холмі. Навіть повстанці з лісу прислали делегата оголосити волю повстанців, щоб Митрополитом України був Іларіон, та зробили розпорядження правити Служби Божі тільки з перекладів Владики Іларіона”. (“Слово Істини”, ч. 5—48р., стор. 10).

Якщо усе це не хороблива фантазія “історика”, то треба дуже дивуватися, як ця повінь грамот, делегацій до Холма не мала зовсім відгому в церковному житті України в роках 1942-43. Свідчу, зокрема, що Адміністрація не одержувала також жодної заяви чи розпорядження від повстанців з лісу ані відносно Катедри Митрополита для Архiepіскопа Іларіона, ані відносно вживання по Церквах тільки його перекладів. Думаю, що повстанці мали більш важливі свої завдання, аніж займатися оцінкою вартости тих чи інших українських перекладів Служб Церковних.

Був для нас клопіт в першій половині 1942 р. з обранням Архiepіскопа Іларіона з іншого боку. Автономісти зручно використовували присутність в їх рядах “відомого церковного українського діяча, вченого, державного мужа” — Архiepіскопа Іларіона, щоб маскувати ним своє москофільство і ширити агітацію, що вони — теж українці, бо з ними не був би архiepіскоп Іларіон Огієнко. З кругів консисторських Митрополита Олексія пускали навіть тоді такі чутки, що як в Румунії Патріарх Мирон був одночасно і Предсідником Ради Міністрів, то так в Києві має бути митрополитом і прем’єром д-р. Огієнко. Оця агітація дійсно вносила баламутство посеред українців. А тому українська інтелегенція Волині звернулася, — здається в червні чи в липні 1942 р., з листом до Архiepіскопа Іларіона, в якому, вияснивши шкоду для Української Церкви через зловживання його авторитетним ім’ям прихильниками Автономної, під зверхністю Москви, Церкви, просила його виразно відмежуватися від Митрополита Олексія з його Собором

Єпископів-автономістів, щоб не було баламуцтва і не знеславлювалося його імя. На це Волинська інтелігенція дістала не безпосередньо від Архiepіскопа Іларіона, а від Братства чи Товариства українських богословів при Холмській Архiepіскопії відповідь, що викликала, памятаю, надзвичайно прикре вражіння своїми непристойними випадками і наклепами найбільше на адресу Владики Адміністратора Полікарпа.

Поза оцим епізодом не памятаю, щоб далі приходилось взагалі мати яке діло з історією обрання в Почаєві Архiepіскопа Іларіона. Історія ця зовсім була забута, коли в осени 1942 р. прийшло до акту поєднання Церков 8 жовтня 1942 р., яке поєднання, на основі призначення єдиної УАПЦеркви, ударемнили і німці і Єпископи-автономісти, що пішли в цій справі проти митрополита Олексія. А далі надійшов страшний й для Української Православної Церкви рік терору — рік 1943, хоч по “Слову Істини” і в цей рік, коли *буквально земля під ногами горіла на Україні*, до Холма усе ще ніби “грамоти” обіральні висилались і “делегатії” пробирались, тільки німці сторожили таки кордона, щоб до Києва не пустити Архiepіскопа Іларіона . . .

Така була історія обрання Архiepіскопа Іларіона на Київську катедру Єпископами-противниками Української Православної Церкви в грудні 1941 р.

Здавалось би, що вся ця сумна по суті історія, як і належить їй, піде в непам'ять. Яке ж було моє здивовання, та й не тільки моє, коли українські священники УАПЦ на еміграції стали одержувати з Лозанни з Швейцарії від митрополита Іларіона листи, в яких титулував себе також “Архiepіскопом - Електом Київським”! Себто — митрополит Іларіон продовжував вважати для себе “високою честю”, обрання єпископами, взагалі українській ідеї ворожими! Та ще після того, як виявилася вся облудна гра їх з тим обранням.

Згодом доставлено було нам з кругів священства УАПЦ, що покінчили Богословські Студії при Варшавському Університеті, листа Митрополита Іларіона від 2 липня 1947 р. до Митрополита Пантелеймона (Рожновського). Лист цей слідуєчий:

Гр. Іларіон, Митрополит-Архiepіскоп,
Лозанна, Валломбрезе 2, “Бетаніє”.
Тел. 2-98-65.

2 липня, 1947.

Високопреосвященнішому у Христі Братові
Митрополитові Пантелеймоніві.

Благодать Вам і спокій від Бога Отця нашого
й Господа Ісуса Христа. (Філ. 1. 3.).

Високопреосвященніший Владико!

Вашого милого братського листа, любовию напоєного, з 19. 6. 1947, я одержив і приношу за нього Вам свою сердечну подяку. Православна Церква є Церква Вселенська і всі її члени обов'язані приходити на поміч і лікувати, як що який член її

занедужає. Ані окрема Церква, ані окремий архипастир не сміє мовчати, коли бачить, що інша Церква-сестра збилася з правдивої дороги й стає не путь неканоничності. Ось тому Ваш пастирський лист до мене — виступити зо своїм голосом у це время люте церковної анархії — є голосом правдивого Пастиря, що боліє за долю Господом доручених овець.

Свого часу, ще в 1940 році, Св. Собор Єпископів обрав мене Заступником Діонісія, Митрополита всієї Церкви в Польщі, і таким я й виїхав на еміграцію. Але є в нас і інші єпископи, з теренів бувшої Польщі, які могли б це бодай тимчасово визнати й обєднатися біля мене. Це була б Церква православних вірних бувшої Польщі.

Крім цього, свого часу Св. Собор Єпископів України, в листопаді 1941 року, під головуванням Архиепископа Олексія, обрав мене Архиепископом Київським і Переяславським. Німці силою не допустили мене до виконування обовязків, але, згідно 37 Правилу 6-го Вселенського Собору, я користаюся всіма правами Київського престолу. Одного разу в 1944 році я пробував був глибше переговорити з Єпископами, яких Ваше Високопреосвященство звете “автономними”, але з того — через гордість людську — нічого не вийшло. Може тепер настав час, щоб українські єпископи всі обєдналися тимчасово біля мене, як канонично обраного Архиепископа Київського. А коли б це сталося, тоді обєдналися б в одну Церкву вірних б. Польщі й України, і це була б показана сила, яка, за Божою поміччю, приступила б до праці, як “Православна Українська Закродонна Церква” й тоді б спинився б церковний розбрат.

І я готовий би був приїхати на спільний Собор Єпископів бувшої Польщі і України, щоб належно вняснити всю справу й організуватися Богу на славу, а Його Церкви на користь.

Але я боюся, що дехто з Єпископів носить тільки титул український, а в душі своїй українцем не є. Ось тому не маю віри, що мене брати мої належно зрозуміють і голосу мого послухають.

Крім цього, треба ще було б, щоб Митрополит Анастасій, як старший віком Митрополит, представив нашу Церкву Патріярху Царгородському на благословення, бо Патріярх, поки що, нікого з нас не знає.

Оце, Дорогий мій Брате і Високодостойний Владико, — та дорога, якою я ввержав би іти, щоб належно ратувати наших вірних у душі чистого Православія. Канони Святі й непорушні, а хто їх порушує, той не православний, — оце треба зашепити нашим вірним. Хто каже, ніби Канони застаріли, той не православний, бо то зменшилася людська горливість до них, а Канони позостаються Святими.

“Єдиному Мудрому Богові, через Ісуса Христа, слава на віки!” (Рим. 16. 29).

Вашого Високопреосвященства люблячий брат і богомолець

недостойний Іларіон, хуждший во всіх мнісіх.

В пояснення цього листа треба додати слідуєче:

Митрополит Пантелеймон це Первоієрарх Білоруської Православної Церкви, ієрархія якої (Єпископ Філофей, Афанасій і Григорій на чолі з Митрополитом Пантелеймоном) на еміграції перейшли в юрисдикцію Російської Заграничної Церкви, очолюваної Митрополитом Анастасієм.

Єпископи-автономісти з України на еміграції теж пішли в юрисдикцію тієї ж Російської Православної Церкви на чолі з Митрополитом Анастасієм, а саме — Єпископи Пантелеймон, Леонтій, Євлогій, Дмитрій, Федор.

Оцих останніх єпископів і єпископів з Польщі, при чому тут, треба думати, митрополит Іларіон розумів тільки себе і Архиепископа Паладія (Ведибіду), він і пропонував в листі обєднати в “Православну

Українську Закордонну Церкву” під його Іларіона, проводом, а Митрополит Анастасій мав би цю Церкву відрекомендувати Царгородському Патріярхові на благословення. В цю Церкву, як сподівається митрополит Іларіон, увійшли б духовенство і вірні б. Польщі та України, себто усі українці православні на еміграції; покинувши, очевидно, УАПЦеркву, очолену Митрополитом Полікарпом.

З компетентних джерел мені відомо, що цей проєкт митр. Іларіона утворити, за допомогою Російської Заграничної Церкви, Українську Закордонну Церкву зустрів тільки усмішки з боку тих, на кого рахував, а саме єпископів б. автономістів, що були тепер в складі Російської Заграничної Церкви. Властиво і відповідь на цей проєкт міститься в самому листі, там, де говориться: “В р. 1944 я пробував був глибше переговорити з Єпископами, яких Ваше Високопреосвященство звете “автономними”, але з того — через гордість людську — нічого не вийшло” . . . До речі: в “Слові Істини” ч. 5 — 1948 р., стор. 12, читаємо: “Голою видумкою неперемірливих ворогів є чутка, ніби Владика Іларіон коли будь зносився з ‘автономістами’ та підтримував їх. Ані з одним з єпископів-автономістів Іларіон ніколи не був знайомий, ніколи не переписувався ані з одним з них” . . . Помимо повного абсурду цих слів вже з того огляду, що ними заперечується знайомство навіть з митрополитом Олексієм, безсоромна неправда цих слів явна з наведеного вище місця листа митр. Іларіона до митр. Пантелеймона.

Отже, що то за “гордість людська”, через яку р. 1944 (а рівнож і 1947 р.) “нічого не вийшло”? Єпископи відповіли тоді митрополитові Іларіонові, що Архiepіскопом Київським являється у них Архiepіскоп Пантелеймон (Рудик), так, що катедра ця занята. Іншими словами ієрархи тої ж Автономної Церкви, що обдарували р. 1941 “високою честю” архiepіскопа Іларіона, обравши його на Київську катедру, самі ж і zdeградували його надавши сан архiepіскопа Київського Пантелеймонові, який керував від них автономістами в Києві в pp. 1941-1943 і тепер далі титулується Архiepіскопом Київським (зараз знаходиться в Аргентині). В самому ж Києві під Московською Патріярхією займає зараз катедру Іоан, митрополит Київський і Галицький, Екзарх України. Отже, по силі 36 прав. апост. і 37 прав. 6 Всел. Собору, а рівнож і прав. 16 Двукр. Собору, на які посилаються в “Слові Істини” на доказ того, що Київська Катедра належить і тепер митр. Іларіонові, — хто з цих трьох мав би займати цю катедру при наступленні можливих до того умовин?

На нашу думку, — *ніхто*, а тільки той займе, кого вибере не узурпаторська яка влада, а правдивий Помісний Собор Української Православної Церкви.

На цьому кінчаємо й думаємо, що цей історичний нарис буде корисним для майбутнього історика, який, очевидно і нас перевірить, маючи відкриті очі, а не засліплені тільки писанням “Слова Істини”, в яких багато ще є неправди в освітленні нашого Церковного життя з доби німецької окупації України.

Думаємо, що не без користі й для сучасників будуть подані тут факти, які допоможуть зрозуміти багато дечого з теперішніх подій в церковному житті православних українців, як недавнє проголошення, напр. митрополитом Іларіоном і єпископами Богданом і Орестом в Америці “Митрополії Святої Української й Карпаторуської Православної Церкви Північної і Південної Америки” в юрисдикції, — як написано ними в “Посланні”, — Вселенського Царгородського Патріарха”.

Коли не вдалося утворити, за допомогою Митрополита Анастасія, Православної Закордонної Церкви в Європі, то чому не спробувати очолити Українську, добавивши ще й “Карпаторуську”, церкву в Америці? А коли нема тут покликання й вибору від народу, то досить, щоб “одноголосно й урочисто” вибрали на митрополита нової Церкви Єпископи Богдан і Орест, вже зовсім невідомо, на підставі яких непорушних канонів Вселенської Церкви. На нашу думку, це обрання себе з двома ще єпископами, підлеглими іншій канонічній юрисдикції, факт, з погляду канонічного, далеко гірший, ніж акт обрання в Почасві 8 грудня 1941 р.

Оцінку його з національного боку дадуть очевидно, всечасне духовенство й усі вірні Української Православної Церкви в Америці, яких “Послання” закликає звеличити цей новий “історичний день”.

Українська Православна Громада в Буенос Айрес, Аргентина. 1948 р.

Знання і Віра

Немало тепер людей, які люблять, підкреслюючи велику вченість світу сучасного, заперечувати віру в Бога. А за большевизму особливо багато таких мудрагелів на кожному кроці.

Проте це далеко не є новиною. Ще в стародавнього сатирика Ювенала читаємо про людей, в яких “пошанування богів” потрапляє на спротив, що опирається на заялозоному аргументі мовляв — нам, таким освіченим і мудрим, як стародавні римляне, не випадає славити богів. Не без тої хвороби було і в епоху середньовіччя, здавалось би в найбільш релігійний час, коли над усім панувала релігійна філософія Августина, що для тодішніх у більшості релігійних людей цілком розв'язувала всі філософські питання, вказуючи для щирого католика в Римській Церкві не тільки спасіння, але і все потрібне знання. Однак же, саме тоді повсталала “свята” інквізиція, щоб всяких “безбожних” відьм та усяких еретиків насильно до загробового життя скеровувати. Все бо знаходились люди, що заперечували науку віри, а іноді саме існування Бога. Правда, в середні віки більш ішло про ересі, про ухили від санкціонованих Римо-Католицькою Церквою форм думання. Більш і частіше доводилось тому карати Джіордано Бруно й Галілея, ніж скажемо образно — Маркса й Ярославського. За те уже з початком нових часів європейської історії зневаження людської віри в Бога стало справжньою хворобою, що поволі обернулася в поняття атеїзму в большевиків.

Так, сучасного “невіруючого”, сучасного атеїста — найчастіше репрезентується *малоосвіченими* людьми. Люди бо зовсім неосвічені, “прости” найбільше приймають віру безпосередньо, як про неї чують, і самі не беруться до вирішення проблем, розв'язання яких не в сил власного їх розуму. З другого боку люди високої інтелігенції, навіть коли вони бувають щирими релігійними скептиками, — ставляться до тез віри терпимо, добре знаючи, що аргументи в цій одвічній проблемі “за” і “проти” Бога — принаймні рівної сили, коли не багато сильніші в користь віри і релігії.

Отже поставимо тут питання про знання і віру.

Що таке знання? — Не вдаючись у глибші міркування по суті поставленого питання, ми можемо дати відповідь на нього: коли поміж тим, що спостерігаємо, чи то — об'єктом нашого знання, і тим що ми уявляємо про об'єкт знання, існує повна адекватність (відповідність), або цілковите відзеркалення першого другим, то ми кажемо, що ми “знаємо”, що ми маємо “наукове” знання. Я знаю, що цеглина, яку тримаю в руці, — жовта, кубічної форми, має кіло ваги, тверда, шершава, тепла, вищерблена, певного мінерального складу її матеріялу й т. п. Що це все має означати? Це має означати, що списана моя уява про цеглу — той предмет, який тримаю зараз в руці — цілком

відповідає тому, що саме зродило такий комплекс уявлень у моїй свідомості. Це ми і вважаєм за знання. Сполучені ж у певну систему всі наші знання про світ, які маємо, які набуваємо щодня, складають в сумі науку, ту саму науку, що нею найбільше тішаться й пишаться люди, які сами фактично справжніх знань мають дуже мало.

Зовсім легко зясувати собі й зрозуміти, як зросли наші знання, зрозуміти собі історію науки. Ось напр., колись давно, ще в стародавньому Єгипті спостерегли, що бурштин (янтар), потертий у сукно, пригягає соломину; далі сконстатували, що гладження чорного kota в темряві викликає блимання світляних зірочок під пальцями. Звернули на ті явища увагу. І людська уважливість і пильність, до тих явищ звернені, та все дальші й дальші дослідження цих і подібних фактів, поволі все збільшували людські знання в ділянці електрики. А в результаті тепер ми маємо електричне світло, радіо, трамвай, електромагнет і безліч інших електричних винаходів.

Увага, пильність, час і людська здібність логічно думаючи — подолали всі труднощі й віддали до людського користання таємницю світа — електрику. Подібно було на шляху поміж кривою гілкою, чи бумерангом, та пізнішим теоритичним обоснованням законів механіки, які закони — кинений у звіря бумеранг — повертають назад до рук дикуна.

Хоч вжили ми останньо слово ніби образливе, 'дикун', але тут треба звернути увагу відразу і на той факт, що думання яке привело людину до рішення можливого користування кривою гілячкою, 'зброєю', нічим не відрізняється від того, яким користується і теперішній найславніший інженер, будуючи наймудріші прилади й машини, бомби й гармати. Думка в них обох однакова і в цьому власне вся істота проблеми, що її маємо до обговорювання.

Маючи на увазі велику кількість накопичених людством знань, записаних у книгах, але далеко не вмючи ще обняти їх вкупі, обняти ті знання обєднуючою філософською думкою, — звичайно твердять легковажні, нібито учені люди: — Наші знання, культура нашого часу не потребують жадних, — віри, релігії, Бога. Для нас нема жодних чуд. Це — електрика, а те — механіка; тут математика, а там — фізика й хемія. — І так залопоче вас стереотипною фразеологією подібний "учений", що не встигнете йому щось заперечити.

Значно глибше сягає думка тої категорії людей, які трохи далі поза цим першим, елементарним знанням зупиняють свою увагу. Ці люди предметом своєї думки зробили вже однаково саму мисль. Що таке мисль? Що таке думка? Ці люди переймаються вже божеською в людині здібністю мислення, розумування; вони навчаються вже усвідомяти в собі те, що зветься логічністю, ідеєю. Але ця здібність у широті свого дійсного простору обмежена, тому — захоплені якимись аргументами — вони легко попадають у течію одного якогось міркування чи філософування, стаючи переконаними прихильниками якоїсь філософської школи. Вони "ідеалісти", "матеріялісти", "гегельяни".

“марксисти” чи якихсь інших “ізмів” ухопилися та цупко тримаються. Але взагалі в області засвоєння якогось знання вони більше розважні, в засягу віри і релігії менше простолінійні та безшбашні. Зате вони сотворили собі “куміри”, яким бити поклони вже обовязково і завжди будуть, а для себе те ідолопоклонство ставляють за заслугу. Вони не шукають правди для правди, але шукають аргументів нових для підтвердження “свого глибокого переконання”, “власного світогляду”. Для цих людей розв'язання філософських питань у бігу системи їх мислі, яку вони найчастіше переняли від інших, як “свій світогляд” — не грає головної ролі. Для них головне — їх кумір. До цього вони підтягають усі факти та явища життя та в той спосіб роблять себе самих рабами *тверджень далеко не завжди правильних*; тверджень, які навіть при своїй відносній правді все ж врешті є ніщо більше, як *лише теорія*, твір людського розуму і нічого більше.

На третій та найвищий ступінь розумового рівня ставлять, на рещті, питання про знання — люди, які сприймають його в усю широту філософської істини. Вони, напружуючи розум до розв'язання загадок світу й життя, шукаючи розгадки буття та наперед не передрікаючи правди майбутнього розв'язання, істини шукають там, де вбачати її іскри вдається. Ці уми і являються насправді найбільшими авторитетами в історії людської думки. То саме вони створили справжню сучасну науку та знесли людську думку на висоту, на якій вона в наші часи стала в працях найбільших і найсильніших людських умів.

Найвищі й найсильніші представники сучасної, й попередніх віків, науки, на підставі власного досвіду та історії науки, знають слідуюче. Світ безмежно великий (у просторі), безмежно довгий (у часі), безмежно мудрий (логічність). Виявлений у своїм самопізнанні — людській свідомості, як матерія і думка, — знаходить світ своє проявлення, з одного боку — як комплекс матеріальних тіл, з другого боку — як система фізично-хемічних і логічних законів, що керують матерією. Ці два світових фактори виступають у нашій свідомості, як рівнобіжність “ідеї” й “матерії”, що знаходять поміж собою якийсь звязок у тому найбільшому з найбільших чуді, яке зветься пізнанням істоти річей, з яких складається світ. Та частина знань людських, що гносеологією зветься в загальній системі, словом “філософія” охрещеній, — найтрудніша до осягнення, а чогось, справді рішаючого, в пізнанні істоти світу та способів його пізнання — ще не сказала. Скоріше можна твердити тепер, що філософія одібрала нам дотеперішні наші “знання”, які ми вважали за істину, але які істиною не були. Тепер світло — не “світить”, кольор виявився не “кольором”, звук — не “звуком”. І ще власне досі ми толком не дізналися, що ж це дійсно є світло, кольор, звук, та сила інших, їм подібних, явищ, які приймались нами колись за цілком певні, а які виявились пізніше нічим більше, як просто “наївним реалізмом”. Нарешті ми зупиняємось своєю думкою перед питанням життя й смерти та питаємось: що ж воно є?

(Далі Буде)

ЗА ВСЕСВІТНІЙ СОБОР ПРАВОСЛАВНИХ УКРАЇНЦІВ

Живемо в часах, коли все, що діється на відтинку християнства, не може бути байдужим віруючому й свідомому християнинові, до якої б він Церкви не належав. Це й зрозуміле, бо йде похід проти всього християнства.

В цій ситуації, само собою, не може віруючий православний українець бути байдужим до того, що діється в першу чергу на терені українського релігійного життя, взагалі, а на ниві Української Православної Церкви, зокрема. Життя православних українців, скрізь де вони сьогодні мають змогу користати з права до вільного релігійного розвитку, не може розвиватись в одірванні. Навпаки, як показали церковні події в ЗДА, все, що діється в одному православному осередку, в тій чи іншій мірі, пов'язане з інтересами всього українського православного загалу.

У цьому світлі набирає великого значення ухвала Надзвичайного Собору Української Православної Церкви в Канаді з листопада 1947 р., яка стверджує потребу скликання Всесвітнього Собору православних українців, що знаходяться поза межами сьогодні окупованої України, де вільне церковне життя, що існувало б в рамках національної Церкви, заборонене й преслідується. Ця ухвала має виключне значення для всіх православних українців ще й тому, що гнявляє не тільки свідомість сучасного положення Української Православної Церкви, як цілості, але й визначає обов'язки, які це положення накладає на всіх православних українців.

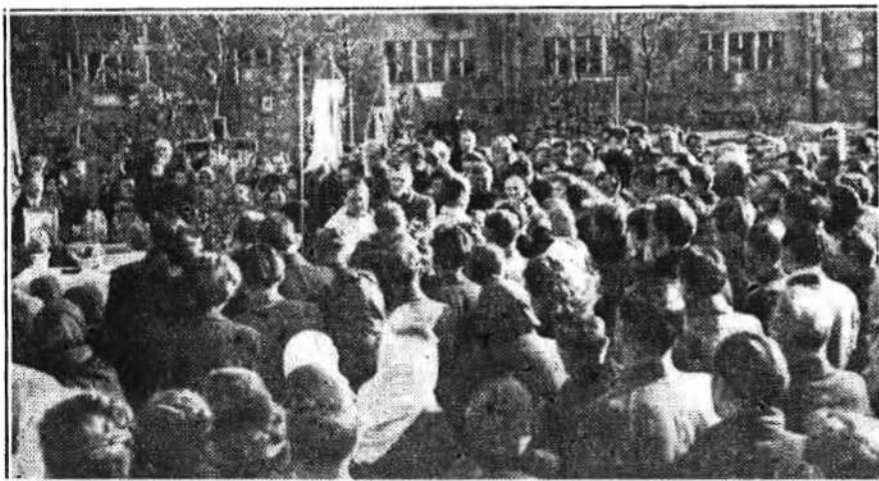
Потреба об'єднання всіх православних українців, без огляду на їхню дотеперішню церковно-організаційну приналежність й створення єдиного й авторитетного для всіх Духовного Проводу, — це на нашу думку начальний наказ для всіх нас на сьогодні. Далі жодна православна українська Церква, в якій би вона державі не існувала, чи навіть оті окремі церковні громади, що так рясно повстають на теренах все триваючого розселення українців у світі, — не в стані будуть жити своїм відірваним життям. Як бачимо з прикладу УПЦеркви в Америці, — життя й потреби однієї української Церкви, можуть несподівано заважити на цілості українського православного життя, а до того не завше додатньо. Виною цьому, твердимо в першу чергу дотеперішній партикуляризм (свідомо культивована окремішність) деяких православних українських церков, що покривається з старою українською поговоркою: "моя хата скраєм". Причиною цієї не раз заздрісно береженої окремішности переважно являється особистий інтерес однієї, або кількох, відограючих чільну в даній Церкві роллю, одиниць. За прикладом недалеко: Єп. Богдан — яскравий на це док.

Окрім того, життя православних українців і їх церков, в насі так воєнних подій і виходу на нову еміграцію великої кількості українців.

наражене не раз на деструктивну діяльність окремих одиниць, навіть високого духовного сану, що користаючи з ненормальних і нездорових умов, які існують в початках кожної нової еміграції, — стараються здобути для себе вигідне становище, з засади нехтуючи інтереси і добро загально-церковне. І тут за прикладом недалеко: Митр. Іларіон Огієнко і йому подібні, як бачимо, приносять не аби яку шкоду українській церковній справі, взагалі, а на терені американського континенту, зокрема.

На нашу думку, вратувати українське православне церковне життя від нерозважного поступовання одиниць й несподіваних подій та скординувати працю вже існуючих українських православних церков, буде в стані лише й тільки об'єднана Українська Православна Церква, з єдиним і авторитетним Духовним Проводом, визнаним легальною дорогою, в першу чергу вже існуючими й зорганізованими українськими православними церквами поза Україною. В існуючій ситуації, потреба реалізації соборної ухвали Канадійської Церкви, про скликання Всесвітнього Собору, на нашу думку, вже набрала всіх прикмет категоричности, бо лише й тільки такий Собор доведе до об'єднання всіх православних українців в одній Українській Православній Церкві, з одним Духовним Провідником - Митрополитом, визнаним і соборно проголошеним авторитетним представництвом усіх діючих українських православних церков поза Батьківщиною. Лише авторитет такого Духовного Проводу буде в стані й силі стримати сваволю окремих одиниць та забезпечити церковну дисципліну на терені Української Православної Церкви, як цілості.

Н. Сніжний.

Водохреща в ДН таборі Мюнхен-Фрайман. Німеччина, 1949 р.

В пресі

В тузі за Божественною мудростю.

Відомий український літератор д-р Дмитро Донцов, що минулого року видав друком виголошений ним в Торонті відчит під наголовком "Хрест проти диявола", виявляє далі в своїх публікаціях глибоке заінтересування релігійними проблемами в їх значінні для будови суспільного життя.

В тижневику "Українець" (лютий 1949 р. — Париж) знаходимо статтю д-р Донцова "Євангеліє і суспільний лад". В ній автор виступає проти примату в житті людського розуму, з якого люди в нашій добі зробили собі ідола, що ніби є всесильний запорвадити сам найщасливіший лад на землі, без Божественної мудрости.

Аналізуючи ріжні звязки в суспільстві — родинні, національні, релігійні, державні, громадської думки (опінії) чи більшості, громадського авторитету, автор приходить до висновків, що коли ці звязки мають тільки зовнішній характер, вони "не об'єднують, не сцементують в гармонійну і міцну цілість, не охороняють її від розпаду, коли в основі їх лежить "мудрість по плоті", коли ці звязки "мисляться як чисто механічні обручі, коли вони не надхнені гарячим бажанням мудрих, чесних і відважних людей, готєвих словняти Божу волю і Божий закон".

"Суспільний організм, як і організм поодинокї людини . . . привертає до здоровля, робить з каліки, з бісноватого здорове тіло — тільки вседержача сила, яку християнство зве любовю до Духа Божого". "Без того Духа мертвою формою стає всяка суспільна організація".

"Це грізна пересторога, кінчає автор, всій західній суспільності та всім, що її ведуть! Коли вона не навернеться до праджерел Христової науки, в руїни розпадеться наша матеріялістична цивілізація." Стаття д-ра Донцова має багато цитат з Нового Заповіту.

Українська пресова конференція у Апостольського Візитатора Єпископа Івана Бучна в Мюнхені.

Як подає "Неділя" (ч. від 20 березня 1949 р.), Апостольський Візитатор для українців-католиків на еміграції в Зах. Європі Єпископ Іван Бучко прийняв 12 березня ц.р. представників української преси в Німеччині. Головним предметом бесіди була справа відношення української преси до релігійно-моральних моментів в житті народу, які, на думку Єпископа, мало цікавлять нашу пресу, бо "нам йдеться лише про будову України, але не йдеться про будову характерів її громадян". Застановившись на акції "московського православ'я" в Україні під цю пору, Єпископ підкреслив також усю небезпеку і ріжних євангельських сект, які розбивають єдність українського народу. На конференції порушена була й справа конфліктів поміж українцями-католиками і православними, які, росварюючи на релігійному тлі синів одного народу, дуже шкідливі і жалюгідні, особливо в часи загального безбожницького наступу на церкву і християнство. В часі цієї розмови Єпископ закинув православному духовенству, що воно "часами не має міри в своїх апетитах, хоч православні творять лише 30% еміграції". З повідомлень невидно, які наведені були факти, в яких проявились ці "апетити", то ж, як досі "апетити" проявлялись більше з другої сторони, не в міру супроти 10% українців-католиків в загальному числі українського народу в світі. На всі запитання представників преси Єпископ Бучко відповідав радо і одверто.

‘Польська церква Православна на еміграції’.

Пише про цю церкву польська “Кроніка” в ч. від 20 лютого 1949 в статті М. Йордана з Мюнхену.

Автор констатує розпорошення польської православної ієрархії на еміграції, в складі якої вчисляє митрополита Іларіона Огієнка, архієпископа Саву Советова, архієпископа Паладія Видибіду-Руденка і єпископа Матеуша Семашка. З них архієп. Сава перейшов в юрисдикцію Царгородського патріярха та з його уповноваження мав душпастирську опіку над “поляками віри православної”, а від польського уряду в Лондоні призначений був “польовим біскупом православним польських збройних сил”. В останньому ж часі архієп. Сава на сторінках польської преси заявив, що він не діяв з доручення Автокеф. Правосл. Церкви в Польщі, що виявилось, як пише часопис, правдивою несподіванкою, коли ніби “очі клиру і вірних, які терплять в краю, особливо звернені на ієрархів Польської Православної Церкви за границею”.

На митрополита Іларіона автор покладає особливі надії в справі організації Польської Православної Церкви за границею, бо ж він, після позбавлення митрополита Діонісія можливостей виконання обов'язків голови Автокефальної Православної Церкви в Польщі, являється його останнім заступником, на якому лежить обов'язок скликати собор єпископів тої церкви за границею, для унормування Церковних завдань.

“Митрополит Іларіон, — читаємо в статті, — заняв рішуче становище в зв'язку з скасуванням, через режим в краю, автокефалії Польської Церкви, даючи вираз тому в багатьох протестах і публікаціях. Підкреслити це треба хоча б з того приводу, що особливо на терені Америки сіють чутки, ніби перейшов він до другої Церкви?”

Де автор статті бачив чи читав подібного роду “протести і публікації” митрополита Іларіона, невідомо, як рівно ж автор тепер, мабуть, вже довідався, що митрополит Іларіон оголосив себе головою “Української і Карпаторуської Православної Церкви в Америці”.

Не менше, коли ще не більше, значіння надається в статті і організаційній діяльності для Польської Православної Церкви за границею архієп. Паладію, при якому ніби “діє архієпископська Духовна Консисторія і Духовний Суд, співпрацюють усі духовні Автокефальної Православної Польської Церкви на теренах Німеччини, Австрії, Бельгії, Франції, розсіяні по обознах ДП”.

Чигаючи ці виссані з пальця відомості, хочеться запитати: де і скільки тих духовних і вірних з ним, що на еміграції зачислюють себе до “Польської Православної Церкви”? Але, очевидно, відомості комусь ширити вигідно.

Істотні поправки, які б треба до цієї статті в часопису “Кроніка” внести, такі:

1. Автокефалія Православної Церкви в Польщі не знищена, а залишена, тільки вже за благословенням Москви; на чолі ж цієї Польської Автокефальної Православної Церкви поставлено Москвою архієп. Тимотеуша, того самого, якого польський уряд до війни 1939 р. готовив в наступники митр. Діонісію, наказавши Св. Синодові висвятити його в єпископи, а разом і другого ж “православного поляка” Матеуша Семашка, що Синод і мусів був зробити в листопаді 1938 р.

2. Митрополит Іларіон і Архієпископ Паладій не належать посуті до Православної Автокефальної Церкви в Польщі, бо ж вони висвячені були в єпископи не для цієї церкви, а для “Автокефальної Православної Церкви Генерал-Губернаторства”, за згодою німецької влади. Особливо це стосується митрополита Іларіона, бо ж архієпископ Паладій був в сані архимандрита і в Православній Автокефальній Церкві в Польщі, а митрополит Іларіон був тоді мирянином і, значить, на його висвяту згодю жодного польського уряду не було.

3 ЖИТТЯ ПРАВОСЛАВНИХ ЦЕРКОВ

На катедрі Вселенського Патріярха — Його Святійшество Атенагорос I.

В роках після закінчення другої світової війни велику рухливість в Православному світі проявила ієрархія Московської Церкви, обіжджаючи (патріярх Московський Олексій, митрополит Крутицький Николай) різні країни Православного Сходу. Було видно, що Москва зміряє до поширення своїх впливів у всіх автокефальних православних церквах, сама, як патріярхія, знаходячись в полоні червоного Кремля. На жаль не знайшлося в цей час досить сильного опору на давніх патріярших катедрах Сходу, щоб протистати тій омані з Москви, яка саму Церкву Христову хоче використати якраз в антихристиянських цілях. Тому уступлення з катедри Царгородського Вселенського Патріярха, слабого Патріярха Максима, стало konieczністю для добра Східної Церкви.

Нововибраний на катедру Вселенського Патріярха Його Святійшество Патріярх Атенагорос I у січні ц. р. відбув з Америки, де на становищі Екзарха Патріярха Царгородського пробув 18 років, до Царгороду. По дорозі Його Святійшество навістив Париж, де був урочисто зустрінутий представниками Православних Церков. В числі делегацій зустріла Патріярха й делегація від УАПЦеркви, яка була потім принята Патріярхом окремо в складі прот. В. Вишневського, інж. С. Созонтова і проф. П. Шумовського.

Було дуже показним, що не привітали нового Патріярха вже в Парижі представники Московської Патріярхії, яка має там свого екзарха митр. Серафима.

26 січня ц. р. Патріярх Атенагорос прибув до Царгороду, де відбулася 27 січня урочиста його інтронізація на Вселенську Патріяршу Катедру.

В часі привітань Його Святійшества, після чину інтронізації, різними делегаціями, зложим привітань з добручення Владика Митрополита Полікарпа, від УАПЦеркви сотник Забелло, доручивши при цьому й листа від Митрополита Полікарпа.

Часописи звернули увагу, що сотник Забелло фактично був єдиним представником цілого православного світу. Бо ж не було зовсім представників ні духовних, ні дипломатичних світських, від Росії, Болгарії, Югославії, Польщі, Румунії, — явно по наказу з Москви, яка себе вважає "центром православія".

Друга автокефалія Польської Православної Церкви.

У відродженій після першої світової війни Польщі (р. 1918) скоро посталो питання про унезалежнення Православної Церкви в межах Польщі від Російської Церкви. Московський Патріярх Тихон не погоджувався на автокефалію Православної Церкви в Польщі. В часі увязнення Патріярха Тихона большевицькою владою, перерви зносили з вищого Православного церковною владою в Москві і безпеки тих зносили, з огляду на комуністичну державну владу в Москві, — ієрархія Православної Церкви в Польщі звернулася р. 1923 до патріярха Царгородського Мелетія IV з просьбою прийняти її в канонічну юрисдикцію. Після задоволення тієї просьби, піднято було питання ієрархією Церкви, підтриманою польським урядом, про надання Православній Церкві в Польщі прав автокефалії. Автокефалія названої Церкви була признана Томосом Царгородської Патріярхії від 13 листопада 1924 р. вже при Патріярхові Григорії VII, а далі визнана була іншими Автокефальними Православними Церквами на Сході. Московська Патріярхія продовжувала вважати Православну Церкву в Польщі в складі Російської Церкви, не визнаючи ні за якою Церквою право давати автокефалію частині Церкви Російської, коли сама та Церква — мати є проти того. Не мали ці претензії Московської Церкви жодного значіння в житті православних в Польщі, аж поки тепер, після закінчення другої війни, теперішня Польща не опинилася в сфері впливів СССР.

На Митрополита Діонісія, що повернув з Ст. Поельтен (під Віднем) до Варшави, як кінчилась війна, почався натиск з Москви, аби зрікся “незаконної” автокефалії з Царгороду. Але Митрополит не погоджувався, як рівно ж не поїхав і до Москви, не дивлячись на кількаразові запрошення від Патріярха Олексія.

Не зламало Митрополита Діонісія і арештування його весною 1948 р. та тримання у в'язниці на Празі у Варшаві. Врешті польський уряд, по вказівках з Москви, спеціальним декретом позбавив Владика Діонісія становища Голови Польської Православної Церкви.

З повідомлень “Журнала Московської Патріярхії” (ч. 7 — 1948 р.) бачимо, як далі, в половині червня 1948 р., удалася до Москви з Варшави делегація на чолі з Тимотеушем (Шреттерам), архієпископом Білостацьким і Більським, в складі Єп. Георгія Лодзінського, протоєреїв — Н. Линчевського, Михайла Кедрова, Є. Наумова і мир. Серебреннікова Николая. 21 червня 1948 р. делегація була прийнята патріярхом Московським Олексієм, якому арх. Тимотеуш вручив просьбу, “з любов'ю вислухану”, про прийняття в канонічну спільність з “Матерю-Церквою” та про благословення Польської Православної Церкви на автокефальне існування. 22 червня, на засіданні Синода Московської Патріярхії, архієпископові Тимотеушу вручена була постанова Синоду про призначення автокефалії Польської Православної Церкви.

Архієпископ Тимотеуш, який являється тепер Головою названої Церкви походить з Волині, син кольоніста-німця і українки, скінчив православну теологію при Варшав. університеті, був військовим священиком, а висвячений був в Єпископи в листопаді 1938 р. як перший кандидат тодішньої військової партії в Польщі в її намірах полонізувати Православну Церкву в Польщі, насаджуючи т. зв. “польське православя”. В цей же час перебування польської делегації від Православної Церкви було висвячено в Москві в Єпископа-вікаря Вроцлавського прот. М. Кедрова (колиш. учит. Дух. Семінарії в Крем'янці і Вільні).

“Совітський” курс в Румунській Церкві.

Румунський патріярх Юстиніян, який заняв патріяршу катедру в Бухаресті 6 червня 1948 р., після смерті 27 лютого 1948 р. патріярха Никодима, — взявся за реорганізацію Румунської Церкви на “нових базах”. В монастирях відкрито з його наказу, курси перевиховання ченців, в програму курсів включена марксистсько-ленінська доктрина і вчення про ролу Церкви в комуністичному режимі. Приступлено також до перегляду релігійної літератури і проповідництва.

Патріярх Юстиніян виступив рівно ж з попередженням на адресу румунського духовенства, аби воно не вмішувалося в політику уряду, бо проти такого духовенства, яке використовують “реакційні елементи” в Румунії, вжиті будуть заходи (“Церковний Вестник”. Січень — 1949 р.).

Неспокій в Болгарській Церкві.

Як доходить вісті, в Болгарській Церкві примирення з якою Царгородської Патріярхії (після проголошення Константинопольським Собором 1872 р. “схизми” Болгарської Церкви) наступило в лютому 1945, — зараз неспокій. Екзарх Болгарської Церкви митрополит Стефан мусів зашистити своє становище під пресією церковно-народних кругів, обурених замірами підпорядкувати Болгарську Церкву Москві. Ніби Стефан, екзарх Болгарський, і Юстиніян, патріярх Румунський, готові були скласти просьбу Московському патріярхові Олексію про “очолення” ним їхніх церков, але план цей був наразі зірваний. (“Росія”. — 12. 3. 1949).

Хто такий теперішній патріарх Московський.

Та численна ієрархія Православної Церкви в ССРСР, яку висвячено там раптово в роках війни з німцями і по закінченні війни, здебільшого невідома по своєму походженню, освітньому цензові і попередній діяльності. Патріарх Московський Олексій належить до тих чотирьох архиєреїв, які залишилися перед другою світовою війною в цілій Православній Церкві в ССРСР в живих і чинними.

У світі він — Сергій Симанський, скінчив курс лиця Цесаревича Николая, потім правничий факультет Московського Університету, по скінченню якого відбув військову службу. Видно, що походження його соціальне не такого роду, щоб його в “пролегарській” державі випадало назвати, тому большевицькі біографи замовчують це. Року 1900 вступає Сергій Симанський до Московської Духовної Академії, ректором якої був тоді видатний ієрарх Російської Церкви Єпископ, потім митрополит Новгородський, Арсеній Стадницький, один із перших кандидатів в р. 1917 на патріаршу Московську катедру. Властиво дальший життєвий шлях студента Семанського, до революції 1917 р., і проходить під рукою його учителя Владики Арсенія. Ректор Арсеній постриг Сергія Симанського р. 1902 в ченці з імям Олексія. В р.р. 1906-1911 архимандрит Олексій — на становищі ректора Тульської Дух. Семинарії, в р.р. 1911-13 ректор Новгородської Дух. Семинарії, при Єпархіяльному архиєреєві архиеп. Арсенію. Там же в Новгороді, архиеп. Олексій висвячений був р. 1913 в Єпископа Тихвинського, а хиротонізував його той же Патріарх Антіохійський Григорій IV, що висвятив тоді ж р. 1913 в Почаївській Лаврі і митр. Діонісія в Єпископа Кремнянського, пізнішого митрополита Варшавського. На катедрі єпископа — вікарія Тихвинського застала єпископа Олексія і перша світова війна та революція 1917 р. Де і як далі проходило служіння єпископа Олексія до заняття ним катедри митрополита Ленінградського, не маємо відомостей. Можемо тільки привести такого рода характеристику єпископа Олексія, наведену проф. И. М. в ст. “Церковний розкол 1927 р. і положення Церкви в ССРСР. (“Ехо” — ч. 33 — 1946 р.): Ленінградська делегація, яка приїхала р. 1927 до Москви, до митрополита Сергія з протестом проти його угоди з совітським урядом, заявила йому слідуюче (одна з точок протесту): “Синод” утворено митр. Сергієм з самих недостойних-єпископів, за винятком всіма поважаного Митрополита Арсенія Новгородського, який тільки номінально числиться в складі “Синода”, а сам знаходиться на засланні і приїхати не може. Одне імя єп. Олексія Симанського вже достаточо, щоб скомпромітувати в очах усіх правдиво-православних людей увесь Синод.” Але, 4. II—1945 р. митр. Олексій був інтронізований на катедру Московського Патріарха.

“Так церкви не творять!”

Це єдине, що може сказати словами “Слова Істини” здоровий церковний розум і здорове національно-релігійне почуття українського народу, з приводу тих усіх бучних повідомлень про “поєднання церков” в Америці, які подало “Слово Істини” в ч. 5 за березень 1949 р.

“Входи і ісходи” (з листа привітального архієпископа Паладія) трьох ієрархів, що то так утворили собі Церкву, зазначились покищо тими “входами”, що один, митрополит Іларіон, наклав на себе дві панагії (чому вже не титул “Блаженство?”), не питаючись свого зверхника, в юрисдикції якого себе вважає, а другі два, Єпископи Богдан і Орест, посліпили себе нагородити санами архієпископів. Які будуть “ісходи” усіх трьох творців нової Церкви?

“Отче! відпусти їм, бо вони не знають, що роблять!” (Як. 23, 34).

З ЖИТТЯ УКРАЇНСЬКОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ

Приїзд Владики Митрополита Полікарпа до Франції.

Як повідомляють з Парижа, Голова Собору Єпископів і Синоду УАПЦ на еміграції, ВПреосвященніший Митрополит Полікарп в скорому часі переїжджає на сталий побут до Франції. Вл. Митрополита очікують в Парижі при кінці травня. Єпархіяльна Рада УАПЦ на Францію, на чолі якої стоїть відомий громадський діяч інж. С. В. Союзонтів, посилено готується до зустрічі Найвищого Достійника Рідної Церкви. Як досі, православних українців на терені Франції обслуговують митр. Прот. В. Вишневський та Архипресвітер О. Новицький, яким сослужить о. діякон П. Пишний.

Православні українці в Англії за Всесвітній Собор.

Чільні православні церковні діячі в Англії. видали звернення до українських Архипастирів, Духовенства і Вірних з закликом про потребу скликання Всесвітнього Собору православних українців. Це звернення підписали: митр. Прот. І. Губаржевський, Богдан Панчук, Михайло Крат, С. Нагнибіда, М. Сахно, П. Франчук, А. Когут, М. Опаренко і діякон М. Галицький. Це, надзвичайно цікаве своїм змістом, звернення буде подано в слідуєчому числі "Церкви і Нарід".

"Українсько-Карпаторуська Митрополія".

2-го березня бр. в обігу появилoся "соборне архиерейське посланіє", підписане Митр. І. Огієнком та єпископами Богданом Шпилькою й Орестом Черняком (карпаторосом). Це "посланіє" сповіщало, що 17 лютого, згадані три єпископи домовились створити нову церкву, надаючи їй назву "Українсько-Карпаторуська митрополія північної та південної Америки".

Цей церковний новотвір постав без участі духівництва і вірних, з явними знехтованням св. Правил Православної Церкви, а тому слушно український церковний загал прийняв цей факт, як подію, що не принесе користи загально-українській церковній справі, а навпаки — заподіє Українській Православній Церкві, як цілості, лише і тільки шкоду. "Митрополія", як видно з публікацій її основоположника, постала в гаємниці перед церковним загалом і лише в наслідок особистих інтересів трьох осіб, які, як перший крок своєї діяльності, рішили задовольнити свої земські прихоті, обдаровуючи один другого гучними титулами (дивись "Слово Істини" за березень бр.).

Як вже було згадано, ініціатором постанови "митроплії" був Митр. І. Огієнко, який, як відомо, на протязі останніх чотирьох літ вже не раз проголошував про ріжні церкви, які він творив і очолював, як: "Захід-Українська Православна Церква", "Українська Закордонна Православна Церква", і т.п.

Чи творчість Митр. Іларіона Огієнка спиниться на новоствореній "митрополії" — не відомо, бо ось польський тижневик "Кроніка", в числі від 20 лютого 1949 р., в теплих словах пише про нього та подає, що до обов'язку Митр. І. Огієнка належить в якнайскоршому часі скликати собор польських єпископів, який би впорядкував Польську Православну Церкву на еміграції.

3 життя УПЦеркви в Америці.

Українська Православна Церква в Америці, на чолі якої до недавня стояв Єп. Богдан Шпилька, переживає події, що мають не лише місцеве значення.

Духівництво і вірні цієї Церкви, шукаючи виходу з важкого внутрішнього положення. — причиною якого, як подає "Укр. Православної Вісник", в головній мірі було знехтовання Єп. Богданом соборноправности при управлінні Церквою та легковаження ним же національного моменту в житті Церкви, — доправили до скликання надзвичайного Собору, який відбувся 8-9 грудня 1948 р. в Аллентавн, перший раз з участю представників мирян.

Цей Собор виявив велику увагу до загально-українських церковних справ, а на становище Архипастиря своєї Церкви обрав Архiep. Мстислава, затримуючи Єп. Богдана в характері єпископа-помічника. З огляду на духовний зв'язок цієї Церкви з Вселенською Патріярхією, ухвали її Собору вимагають затвердження Патріярха. Як досі ці ухвали не затверджені.

Користаючи з цього стану. Єп. Богдан, правдободібно не вдоволений з соборних рішень, одразу після виїзду Патріярха Атенaгoраса до Царгороду (23. 1. 49), видав архипастирського листа, яким повідомляв усіх і вся, що соборні ухвали неважнє, законно обрану і Собором затверджену Консисторію розв'язує, а на її місце покликає наказу Раду. В тім же листі, оперуючи явно неправдою. ображує Архiep. Мстислава.

Цей крок Єп. Богдана викликає серед духівництва і вірних безмежне обурення. Один з покликаних до наказної Ради священників, відмовляється від цієї гідности. пояснюючи, що не може бути співучасником порушення Св. Канонів. З Єп. Богданом залишилося лише кількох священників, а решта понад 30 священників, вважає за свій найвищий обов'язок стати на сторожі церковного правопорядку і берегти соборні ухвали, як прийняті під ауспіціями Св. Духа. В цьому духівництво підтримує миряни, згiршені, що єпископ, який, перед початком Собору, разом з духівництвом і представниками вірних молвився, щоб Дух Святий зійшов на учасників Собору й керував їхніми працями. пізніше, діючи лише в угоду собі, знехтував соборно виявлену волю Церкви.

На цьому, однак, Єп. Богдан не зупинився. 17 лютого, діючи на власну руку, потаємно вночі ("Слово Істини" за березень 1949). він приступив до псевдоцерковної організації т. зв. "українсько-карпаторуської митрополії", поставої з намови Митр. І. Огієнка. Цей крок Єп. Богдана вже вшєрть перповнив чашу терпіння духівництва і вірних, які на деканальних з'їздах, що відбулися 6 березня по всіх деканатах, ствердили, що Єп. Богдан, допровадивши до жалюгідних й руйнуючих Церкву подій, покинув Церкву, в якій перебував 12 років.

У зв'язку з цим, щоб зберегти Церкву від руїни, керування Церквою взяла на себе законно обрана і Собором потверджена Консисторія, на чолі з довголітнім Генер. Вікарієм о. Прот. А. Іванишиним.

З огляду на те, що Патріярхія ще досі не виявила свого становища до соборних ухвал від 8-9 грудня 1948 р., серед вірних і духівництва УПЦеркви в Америці росте переконання, що врятувати їхню Церкву від руїни зможе лише об'єднання з іншими українськими православними церквами, на ґрунті єдиної Української Автокефальної Православної Церкви.

Світися, світися, новий Єрусалиме,
слава бо Гоподня засяла над Тобою;
радій нині і веселися, Сионе, а Ти, Чиста
красуйся, Богородице, бо воскрес Той,
що від Тебе народився,

Підійдїть в цей урочистий день Вос-
скресення причастїмось нового виноград-
ного плоду, божественної радості Царства
Христового, оспівуючи Христа, як Бога,
по віки.

Високопреосвященніший Вл. ПІКАНОР, Архієпископ Київський і Чигиринський, Заступник Митрополита УАПЦеркви, підчас панахиди по жертвах большевицького бомбування Києва в літі 1942 р., що її було відправлено при участі понад 200,000 киян, перед будинком університету Св. Володимира.

Канада.

Українська Православна Церква в Канаді святкувала в минулому році 30-ліття свого існування. Від листопада 1947 р. очолює Церкву ВПреосвящ. Архієпископ Метислав. До визначних подій в житті Канад. Церкви в минулому році треба зарахувати в першу чергу збільшення числа священників з 32 в липні 1948 р. до 43 в березні 1949 р. З того числа 9 священників приїхало з Європи, а двох перейшло з під юрисдикції Єп. Богдана в Америці. В минул. році збільшилось рівнож число професорів на Теологічному Відділі Колегії Св. Андрея в Вінніпегу, що рівнож прибули з Європи,

а саме: проф. Д. Дорошенко, проф. І. Власовський і о. проф. Ф. Кульчинський.

Дальшою з черги визначною подією було закінчення будови й посвячення катедральної церкви в Торонто. Цю величаву церкву збудовано дякуючи офірності мешканців м. Торонто й околиць та організаційним здібностям голови цер. громади адвоката А. Оришача й голови будівельного комітету Др. Вахни. Довголітнім парохом цієї громади є заслужений на церковній ниві Прот. П. Самець.

Під цю пору будуються церкви і в інших містах Канади, як Ванкувер, Саскатун і Гемілтон. З весною приступає до будови величавої церкви Едмонтон, де на чолі громади стоїть відомий церковний діяч Др. І. Верхомини. Так само з весною має приступити до будови катедральної церкви Вінніпег, який є місцем осідку Архієп. Метислава. В Вінніпегу рівнож міститься Консисторія Канад. Церкви, на чолі якої стоїть довголітній її голова Прот. С. Савчук.

Венецуела.

Установчі збори парафії УАПЦеркви в Каракасі відбулися 6 березня бр. Головував о. Петро Ковальчук, а секретарював Др. Л. Стаховський. На голову парафіяльної ради обрано п. Василя Кийка, а на членів: пані Г. Коваль та п.п. Б. Ілліча, І. Пазія, М. Лисогора і Б. Кошарича, а до ревізійної комісії п.п. Інж. М. Чигринціва, П. Макаренка і Л. Лотоцького. Підчас цих зборів вписалось 21 членів. Дуже зворушливим був момент, коли присутні склали подяку п.п. Др. Л. Стаховському і П. Макаренку за те, що до серця взяли справу організації в Венецуелі релігійної обслуги православних українців й віддали багато труду й часу, щоб у Каракасі постала наша парафія. Найбільш, однак, зворушливою була подяка, що її зложено Інж. Б. Припханові, який — хоч сам католик — дав своє помешкання для православної церкви. (З протоколу Загальних Установчих зборів УАПЦ в Каракасі).

Преосвящ. Іван Бучко, український католицький Єпископ для Зах. Європи, під час візитації українських таборів в Німеччині, відвідав в таборі ім. Богдана Хмельницького (Брит. Зона Німеччини) ВПреосвящ. Владику Митрополита Полікарпа, Голову Собору Єпископів УАПЦеркви на еміграції. 1948 р.

Видання Напрестольного Євангелія.

Великою ваги подією в житті цілої Української Православної Церкви поза Батьківщиною в 1948 р. було безперечно видання, з нагоди 30-літнього ювілею нашої Церкви в Канаді, Напрестольного Євангелія. Видано його в Винипегу заходами Архиеп. Мстислава, під кожним оглядом дуже дбайливо, на доброму папері й в прекрасному художньому оформленні. Ця Св. Книга має до 600 сторінок друку, розміром 10x15 цалів, зо всіма необхідними показчиками й окремо виділеними Страсними Євангеліями. Як довідуємось, понад 40 примірників цієї Книги, з доручення Владики Мстислава, розіслано до різних визначних бібліотек Європи та до університетських бібліотек

Америци й Канади. Це перше поза Україною видання Напрестольного Євангелія українською мовою, як бачимо, не тільки заспокоїть насушну потребу наших церков на чужині, що досі змушені були користати з невеличких видань, переважно не православного походження, а рівнож принесе нашому народові честь і славу серед чужинців.

Ювілей Вл. Архиепископа Іоанна Теодоровича

В лютому бр. Американсько-Українська Церква в ЗДА святкувала 25-літній ювілей служіння Архиеп. І. Теодоровича в Америці. З цього приводу 22-23 лютого в Філадельфії відбувся З'їзд Духівництва тієї Церкви, підчас якого й вшановано свого Архиепископа. М. ін. на цьому З'їзді прийнято ряд резолюцій, серед яких звертає увагу заклик до Архиепископів, Духівництва й Мирян "Української Православної Церкви в Америці, Європі та інших

Вл. Митрополит Полікарп, не зважаючи на дуже літній вік, кожної пори року відвідує скиталічі табори в Німеччині. Зустріч Владики в таборі Корнберг. Пізня осінь 1946 р.

країнах нині суших”, в якому читаємо: “на основі свідомости всенароднього прагнення до злуки і на підставі моральної відповідальности перед українським народом приступімо до створення певного осередка аби уможливити спільну працю всіх наших українських православних груп на таких ділянках, на яких непорозуміння наші не будуть перешкоджати

обеднаній діяльности нашої. З ділянок назвемо хоч би такі, як от: благодійна діяльність за одним пляном; виховання в душі християнства Православного; справи просвітні, особливо ж духовно-богословська освіта; видавництво церковних та духовно-релігійних книг і т. д. Подібні справи для належного успіху потребують наших обеднаних сил.

ЛИСТИ Й ДОПИСИ

S. Paulo, Brasil.

14. 3. 1949.

“З табору в Зальцбурзі тут чимало. Живемо не дуже віддалені одні від других. Дуже часто згадуємо наш табір, нашу прекрасну таборову церковцю й не раз сльозами уміємось . . . Тепер ми без церкви, бо в цій провінції нема ані одного українського православного священника. Живемо мов на безлюдному острові. Всі нації мають свої святині, тільки ми — православні українці — не маємо своєї. Росіяни мають тут свого Архиеп. Феодосія і декільки церков. Мали вони намір відкрити для нас церкву, навіть з відпратою українською мовою, але ми подякували. Під гаслом обеднання славянських народів, пробували зорганізувати клуб й втягнути нас до нього, але й тут зірвалося — українці не приступили до цього діла, а самими росіянам не під силу. Українці католики мають тут свого священника-монаха, але невдоволені з того, що святкують після нового стилю. Але, найкраще в цій місцевості зорганізовані баптисти. Ця секта складається в більшості з старих емігрантів. Під видом “братньої” допомоги, пробують робити наступ на новоприбулих. Серед старих емігрантів чимало червоних комуністів, або співчуваючих. покищо наші люди тримаються, а напевно витримаємо, як будемо мати свого священника. Про це вже написали до Св. Синоду. Найгірше, що не маємо, що читати; пришліть коли маєте й коли Ваша ласка. А на Великдень пришліть обовязково довшого листа. Адресуйте на п. О. Геруса, він людина пожила й поважна, у нього може зібратися більшість наших людей, щоб послухати цього листа. Бодай такий будемо мати Великдень.

Працюємо в поті чола, а життя, як та довга нива, — різко буває. В декого народилися діти, але й перший похорон відправили: померла дружина проф. Великохатька. А тут нема священника ані до хресту, ані для похорону. Мріємо про якийськорший приїзд пан-отця, а тоді й братство заложимо, а може й церковцю. Та, не може, а непевно, бо ж ми українці — нарід впертий. Пригадуєте, Отче, як було на початках у таборі в Зальцбурзі? Спочатку, як ті курчата, що згубили квочку, а пізніше . . . й церковця й прекрасний хор й Ви, наш Дорогий Отче.”

Д. Шапочка.

Santa Elena 1930, Santiago, Chile.

4. 3. 1949.

“ . . . Ми тут — мала групка вірних Української Православної Церкви. Живемо справді без Бога і людей, бо ніхто за нас не знає, а як що хто й цікавиться, то на свій спосіб і для себе — не нашої вигоди. Наше невідрадне положення, брак на цьому терені хоч одного нашого священника, стараються використати в першу чергу російські “батюшки”, бо, мовляв, “всьо равно православние”. Не відступають від них й католики “ратуючи українські душі від змосковлення”. Очевидно, нам цього не потрібно, нам потрібний свій український православний священник. Пишіть, Дорогий Отче, — Ваші листи ми читаємо спільно, вони пригадують нам Ваші зворушливі проповіді в таборній церкві, читаючи їх нам здається, що Ви з нами. Не забувайте пишіть . . . Запроnumerуйте для нас добрий український часопис та пришліть православний календар, що мав би показник недільних Св. Евангелій. Привіт від мене й родини.

Евстафій Мазлар.

Portage du Fort, Quebec, Canada.

20. 3. 1949.

“ . . . Як Вам відомо, ось вже восьмий місяць як ми в Канаді. Працюємо при споруді великої гідроцентралі. Праця тяжка, але відношення людяне. Наші родини вже з нами й це одинока радість, бо довкола пустка й безлюддя. Гнітить примітивізм життя, позбавленого яких будь культурних розваг. Але, — 5 березня мали велику й милу несподіванку. Завітав до нас Прот. В. Слюзар з Монреалу. Тоді відбувалася перша наша спільна молитва в Канаді. Безмежно зворушливу проповідь о. Володимира скропили всі ми рясними сльозами влччности. На Службі Божій було чимало греко.католиків, а мені перший раз довелось дякувати. Підчас відправи перед очима весь час мав образ рідних церков далекої Волині-України, а коли цілував хреста пригадалась таборова церковця . . .

Дякую за каленар “Рідна Нива”. Канадійські українські часописи маємо, але сумуємо за такими, як “Українські Вісті” й “Неділя”, що залишили їх на Скитальщині. Школа, що “Богословський Вісник” так нерегулярно виходить, та — ми свідомі тих труднощів, що їх переживає наша Церква на вигнанні. Що місяця кожний з нас висилає харчовий пакунок тим, що ще залишилися в таборах. Не забудьте про нас на Великдень й зробіть все можливе, щоб Прот. В. Слюзар знову завітав до нас. На все добре!

Василь Дмитрук.

Caracas, Venezuela.

28. 3. 1949.

“Наша парафіяльне життя зростає на силі й заповнюється творчим змістом. Маємо вже майже тридцять дійсних членів. Підчас Служб Божих вже співає хор під орудою пані Г. Коваль. Радіємо успіхами на Божій ниві, але маємо й смутки. Несподівано виступив проти нас греко.католицький парох о. Др. Хрущ, що на скитальщині був деканом в Ашаффенбурзі. Дійшов до того, що з амвону заявив своїм вірним, що було б тяжким гріхом, наколи б хто з них пішов до православної церкви. Нащастя, його вірні

інаше задивляються на справу співжиття українців на чужині й однієї неділі, на знак солідарности та на доказ релігійної толеранції, масово відвідали нашу Службу Божу. Прикро про це писати та нема де правди діти . . . В таборах, як пам'ятаєте, ніхто не відважувався вносити посеред нас релігійну ворожнечу. Думаю, що й тут дійдемо до ладу, бо серед українців-католиків нащастя є тут чимало інтелегентів — добрих українських патріотів.”

Ольга Мотренко.

Curitiba, Parana, Brasil.

19. 2. 1949.

“ . . . Вже минуло десять місяців, як ми в Бразилії. Зі мною приїхав о. О. Бутьків. Одразу після приїзду взялися до церковної праці. Без перерви обіжджаємо з о. Олександром місточка й колонії провінції Парана. Вже відбули церковний з'їзд, на якому мене обрано головою Церковної Ради УАПЦеркви на Бразилію. На сьогодні стан такий: маємо трьох наших священників, з яких о. О. Бутьків обслуговує м. Курітибу й доколичні колонії, о. Ієромонах Василь Постолян (одинокий український православний священник, якого застали ми в Бразилії) обслуговує лівничну Парану, а недавно прибувший з Європи старенький о. Миколай південно-західню частину тієї провінції. Конче потрібний священник для провінції С.Паульо, де є чимало наших людей. Відсутність священників використали червоні, які чимало збаламутили наших людей з посеред старої еміграції.

З нашим приїздом церковне життя стало більш змістовним. Теперішній уряд Бразилії дає іншим віровизнанням майже такі самі права, що й католикам. Донедавно було іначе. Відносини з українцями-католиками яких, обслуговують о. о. Василяни, назагал добрі. Біда лише, що о. о. Василяни не мають до нас теплого серця, але, як досі, назверх все в порядку. Просимо прислати які лише маєте богослужбові книжки, церковні ноти, молитовники, церковний календар й повідомляйте про всі церковні новини . . . ”

Андрій Доллуд.

З М І С Т :

Архиєп. Мстислав: Великодне послання	2
Великоднє слово Св. Івана Золотоустого	4
Архипастирський лист до Редакційної Колегії	6
Прот. Ф. Кульчинський: Слово в неділю Жон-Мироносиць	8
Д. Дорошенко: Іван Вишенський	12
І. Власовський: Як було обрано на київську катедру Архиєп. Іларіона (Огієнка) р. 1941	17
А. Котович: Знання і наука	33
Н. Сніжний: За всесвітній Собор православних українців	36
В пресі	38
З життя Православних Церков	40
З життя Української Православної Церкви	43
Листи й дописи	47

НА ПРЕСОВИЙ ФОНД

місячника "Церква і Нарід" зложили:

Вл. Архiepіскоп Мстислав	\$100.
В. О. — Вал д'Ор, Кв.	\$ 25.
Василь Дмитрук, Лондон, Снт.	\$ 10.
Іван Григорчук, Шерідон, Ман.	\$ 10.
Н. Сніжний, Рочестер, ЗДА	\$ 10.
М. Куликівський, Винилег, Ман.	\$ 5.

Всім жертводавцям приносимо щиро подяку.

Видання місячника "Церква і Нарід" започатковано дякуючи оферности лише кількох одиниць. В потребі видання переконали голоси розсіяних по світі братів. Їхнє прагнення бути в духовному звязку між собою, ми прийняли як наказ, не виконати який було б, на нашу думку, злочинсм.

Свідомі недоліків першого числа "Церкви і Нарід", ми певні, що спільними силами — видавництва й читачів, — їх усунемо, в наступних числах. З вірою, що місячник "Церква і Нарід" знайде своїх добродіїв та чисельних передплатників й випускаємо це перше його число. Всіх же, хто має тепле серце, просимо цю нашу віру зміцнити не лише добрим словом, але й всебічною допомогою.

Видавництво

ART

ОДИНОКА УКРАЇНСЬКА ІНТРОЛІГАТОРНЯ

Власники І. Гринь і Ю. Вітковицький

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ — МИСТЕЦЬКА ОПРАВА ЦЕРКОВНИХ КНИГ

Генеральне представництво канадійського видання

Напрестольного Євангелія українською мовою.

ART — Bookbinders

184 Alexander Ave..

Winnipeg, Man.